

1

את מחנה מצרים: כה ויסר את אפן
 מרפבתיו וינהגהו בכבודת ויאמר
 מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה
 נלחם להם במצרים: פ רביעי וכו' ויאמר
 יהוה אל משה נטה את ידך עליהם

משריתא דמצראי: כה ואערי ית
 גלגלי רתבותי ומדברין קהון
 בתקופ ואמר מצראי נעירוק מן
 קדם ישראל ארי דא היא נברתא
 ר"י דעבר קהון קרבין במצרים:
 כה ואמר וי קמשה ארים ית ידך
 על ימא ויתובון מיא על מצראי

על רתפיהון ועל
 כה וארים משה ית
 ותב ימא קערן צפ

לוקים אותם שנשאר
 המים. שזקופים ועומ
 ויכסו על מצרים: (כז)
 פונה לבא^(כז): לאית

ומים שהיו שם לא הלכו ל
 (ראש) מצרים על רכבו וי
 פינה זויות וזד, אלא מלש
 שב אל פנות הבורק או אי
 גם קתם ויפן בכל שאר מ
 מ"ע) ומשב באיתן קשתי
 מספר בזה שלא

מהים וכגון אותם ש
 יפנו מהים, הרשהו ל
 עד אחד וכן הוא או
 כז. לאיתנו. רז

לדבריהם אין זה
 החלוקה שם וזכיר תו
 כי אחר ששב אז ידע
 ולא גזירת כליונו
 מהעולם, והגם כי
 שלראות הפלאת הדב
 וגם המים העומדים
 בא עד קיילו גם כן וכו'
 ראשון לבד. ולריך
 ליוצאי מצרים אם
 כמאמרם ז"ל (שם)
 אין אני נקרע מפניך
 נבראת ציום ששי וז

לקט בהיר

רש"י

ה' צקול גדול וגו' על פלשתיים ויחומס: (כה) ויסר
 את אופן מרכבותיו. מכח האש נשרפו הגלגלים,
 והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ואצריהן
 מתפרקין (מכילי): וינהגהו בכבודת. צהנכה שהיא
 כבדה וקשה להס"י, צמדה שמדדו, ויכבד לבו הוא
 ועבדיו, אף כאלן וינהגהו בכבודת (שם): נלחם להם
 במצרים. צמלריים^(כז) (ויכ"ט), דבר אחר צמלריים,
 צארך מצרים, שכשם שאלו לוקים* על הים, כך
 שינו נסתאות * יקו על הים כך היו לוקים.

אלא אנוסה פני בני, אלא אנוסה פני מצרים כי ה' נלחם להם שם
 (ב"ב), ומהיכן ידעו לומר כן וכי נציאים היו, לזה קיים צמכילתא שהיו רואים זה את זה:

אור החיים

אומרים ז"ל צמסכת יום טוב (ה'). כל דבר שבמנין
 לריך מנין אחר להחירו והוכיחו כן ממה שאמר
 הכתוב (דברים ה' כ"ז) שובו לכם לאהליכם הגם
 שאין טעם לאכור עוד אף על פי כן הולרך להחיר.
 עוד טעם הנטיה לפי שזולת זה הגם שישווב הים
 ישווב לאט לאט ללד היוותו הש כח מההשתנות
 שעברה עליו וצזה יוכלו להמלט, לזה לזה ה' למשה
 להעיר לים צנטית ידו לשווב לחוקפו הראשון תיכף
 ומיד, וכן הוא אומר וישווב וגו' לאיתנו. או אפשר כי
 ללד שהוכה הים על ידי משה חפץ ה' שעל ידי משה
 שב ורפא לו על ידו נטית ידו וכו' סומכה כאומרו
 (ישעי' ס"ג) מולרך לימין משה זרוע תפארתו
 יתצרך. עוד ירלח צנטית ידו לרמוח לים שיעשה
 מלאכתו צכס שלימה לכל ימלט סוס ורכבו ולא
 ימנע מהם צשום אופן לכל ימלט מצרי לשווב עלות

אור בהיר

עו) פ"י הגם שלגני המצריים היה יותר מוכשר כלילה זמן תגבורת הדיינים, אבל העיקר הוא הצלת ישראל.

(בא"י): ג) כי פ"י ויסר הקצ"ה הסיר צמה ששלח שם
 את עמוד האש, וא"כ גם אומרו וינהגהו פירושו הקצ"ה
 נהג אותו, לזה לריך לומר שלא להמנהיג היה ההנהגה כבד,
 אלא להם, ועדיין מיותר הוא, שידענו שרכב צלי גלגלים
 הולך בצבדות, לזה אמר שצא הכתוב להדגיש מדומיו יתצרך
 שמודד מדה כנגד מדה (ג"א): (נא) ולא צארך מצרים
 שהם היו צמדבר, אבל לפ"י היל"ל נלחם צנו או כי ה' נלחם
 להם ודי, לזה הביא הד"א, ולפי הד"א קשה נחית הטעם,
 כי מה טעם לגוס להם כאלן לפי שהמלחמה צארך מצרים,
 ואפשר לומר שמפני זה לא אמרו ששוב ונחזור מפני צנ"י, אלא אנוסה פני מצרים כי ה' נלחם להם שם
 (ב"ב), ומהיכן ידעו לומר כן וכי נציאים היו, לזה קיים צמכילתא שהיו רואים זה את זה:

כן גם אני שהפך הזמן לאשר יחפון, ויש צזה הנאה
 לישראל"י) שיעמוד זכות העת, גם יעשה ה' דצרו
 העווב צכבודו ובעלמו כמו שעשה אצרהם וחשב
 חמורו בעלמו, והוא אומר וישקף ה':
 כז. צמה את ידך וגו' וישווב וגו'. לריך לדעת
 לאיזה ענין הולרך לנטות ידו על השצת
 המים הלא הם מעלמם לא יתמידו לעשות כן
 ובגמר עליית ישראל שהוא גם כן גמר ירידה אחרון
 של המצריים (שמות רבה כ"ב) מעלמו ישווב הים.
 ואולי כי מהטעם עלמו שנשאר חלוק גם צמקומות
 שעברו צו כצר ישראל והיו המצריים צאים שמה
 חשב הים כי מה אלו אף אלו, וכו' גזר כן כדי
 שיכנסו כולן יחד לחוך הים, וטעם זה לא נודע לים
 ולא הרהר אחר רצו, לזה לזה ה' למשה לרמוח לים
 כי כלחה שליחותו וילך כמנהגו. עוד יתצאר על דרך

וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים עַל־מִצְרַיִם עַל־רַכְבּוֹ וְעַל־
פָּרָשָׁיו: כו וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם
וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנֹת בִּקְרַ לְאִיתָנוּ

על רחפיהון ועל פרשיהון: כו וארים משה ית ידה על ימא ותב ימא לעדן צפרא לתקפה

אערי ית
ן קהון
ירוק מן
גברתא
מצרים:
ית ידך
מצרא

רש"י

לקט בהיר

לוקים אותם שנשארם במלרים (מכילי): (כו) וישבו
המים. שזקופים ועומדים כחומה ישבו למקומם^(כ)
ויכסו על מלרים: (כו) לפנות בקר. לעת שהצוקר
פונה לצאי^(כ): לאיתנו. לתקפוי^(כ) הראשון (שס):
ומים שהיו שם לא הלכו לאיבוד אלא עלו לז' הגדין בגובה כמו חוליות הצור מזה ומזה, ועמה ישבו למקומם, וזוה יהיו על
(ראש) מלרים על רכבו וכו', ולתוספת ביאור הוסיף רש"י ויכסו (רא"ם): (ג) השמיענו כמה דברים, שאין פנות מלשון
פינה זיומ וזד, אלא מלשון פינה כאלם המהפך עצמו ופונה לזד אחר, ואין הלמ"ד פירושו אל כרגיל, שיהיה פירושו שהים
שב אל פנות הצוקר או אל מקום פנות, כי אין לו טעם, אלא שימוש של למ"ד במקום ב"ת, כאלו אמר בפנות פי כשפנה,
גם סתם ויפן בכל שאר מקומות פנה ללכת או ללכת, וכאן הוא פנה לצא (רא"ם): (נד) פי' איתן תוקף וחוק, כמו (ברא'
מ"ט) ותשז באיתן קשתו, ולא אמר ונתאיתן אלא וישב לאיתנו, ופי' וישב כשבא בחזרה למקום הראשון (ג"א), והכתוב
מספר בזה שלא חזר מעט מעט, אלא כשחזר חזר בפעם אחד לתקפו, וזה ג"כ מן הנסים (מהרש"ל):

ה ויסר
הגלגלים,
ואצריהן
גה שהיא
לבו הוא
זם להם
במלרים,
הים, כך
ס להם שם

אור החיים

מהים וכגון אותם שצלקוי הים שבשיטה אחת^(י).
יפנו מהים, הרשכו לים על כולם לצלתי ימלט מהם
עד אחד וכן הוא אומר וישבו המים ויכסו וגו':
← כו. לאיתנו. רז"ל אמרו (שמות רבה כ"א)
לתנאו הראשון. וקשה לי
לדבריהם אין זה מקום התנאי אלא בשעת
החלוקה שם יזכיר תנאי זה. ואולי כי יודיע הכתוב
כי אחר ששז אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה'
ולא גזירת כליונו או הגעת לציונו^(י) להבעל
מהעולם, והגם כי התנאי היה ידוע לו, אולי
שלאות הפלאת הדבר שתיבש ונעשו המים יבשה
וגם המים העומדים נעשו חומות אבנים יאמרו כי
זה עד קילו גם כן וכשחזר ידע כי אין זה אלא תנאי
ראשון לבד. ולריך לדעת אופן התנאי אם היה
ליוצאי מצרים אם כן למה נרעש בפעם הזאת
כמאמרם ז"ל (שם) שהתרים כנגד משה ואמר לו
אין אני נקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה
נבראת ביום ששי וכו' עד שנעב ה' ימינו לימין

ר שבמנין
זה שאמר
יכס הגם
ך להחיר.
ישוז הים
ההשתנות
ה' למשה
שון חיקף
אפשר כי
! ידי משה
ה כאומרו
תפארתו
ש שיעשה
רוכבו ולא
שוב עלות

אור בהיר

(עז) שוימע"ן בלע"ו. (עח) פי' הגיע קנו חמנו מלשון הכי הלא צבא לאנוש (איוב ז').

וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה
 אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: כח וַיֵּשְׁבוּ
 הַיָּמִים וַיִּכְסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
 לְכָל חֵיל פְּרָעָה תִּבְּאִים אֶתְרִיהֶם בַּיָּם

וּמִצְרַיִם עֲרָקִין לְקַדְמוֹתָהּ וְשָׁנִיק
 יְיָ יֵת מִצְרַיִם בְּגוֹ יָמָא: כח וְתָבוּ
 מִיָּא וְחָפּוּ יֵת רַתְּבִיָּא וְיֵת פְּרָשִׁיא
 לְכָל מִשְׁרֵית פְּרָעָה דְעָלוּ
 בְּתִרְהוֹן בְּיָמָא לָא אֶשְׁתָּאָר

לקט בהיר

רשי"י

נה) ב' מיצות הללו סתירה הם זה לזה, נסים פירושו שנס
 ונורה להתרחק, לקראתו פירושו זה כנגד זה להתקרב,
 והי"ל נסים מפניו או ראים לקראתו, ואמר שזה הוא
 החידוש שהכתוב מספר לנו, כי מה חידוש יש כשאלהם רץ
 וגם מורס מים הבא לטטפו, אלא שהיו מטורפים עד כדי כך
 שחשבו לנרות ועשו פעולה נגדית (בא"י): נו) פי' אינו
 מלשון המנער את הצבד מאצק שעליו, שאין עניינו לנאף, גם
 אינו מלשון המערה מים מכלי אל כלי, שהרי כבר היו צמוך
 הם ואין צורך להשליכם בו, אלא הוא מלשון המגים את
 הקדירה בכף שעושה ב' פעולות, הופך המאכל מלד זה ללד
 אונקלוס ז"ל ושניק שהוא לשון טירוף ושצירה (סה"ז): נו) הגם שזה דרך אחר
 ונחזור שיש לו כח, עכ"ל מוכרח הוא לומר כן גם לדרך הראשון, שאל"כ מה פורענות הוא
 למת כשהמים מעליהו ומורידו

נסים לקראתו. (י"י) שהיו מכוונים ומטורפים
 ורליו לקראת המים (ס) וינער ה'. כאלם שמנער
 את הקדירה (י"י) והופך העליון למטה והתחתון
 למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין צים, ונתן
 הקצ"ה צהם חיות"י לקבל היסורין (ס) וינער.
 ושניק (אונק), והוא לשון ערוף צלשון ארמיו, והרצה
 יש צמדש אגדה: (כח) ויכסו את הרכב וגו' לכל
 חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתוב* למי"ד
 שנינו נסחאות * דובר כן בלמיד (רמב"ן).

אור החיים

להם וטען למשה אתה נבראת בשמי ואני בג' זה
 רמז כי אינו צן תורה שאם היה צן תורה הנה הוא
 קדם לו כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נחכס
 ה' והולך ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא
 צן תורה המתוחם לה ימין דכתיב (דברים ל"ג ב')
 מימינו וגו' וכשראהו תקף ומיד נקרע כתנאי
 הראשון, ולזה כל לדיק ולדיק שיעמוד אחר קבלת
 התורה יצא צידו. שער חוב א' לכופו ליחלק לפניו,
 ותמלא שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס צן יאיר
 ולהמתלה עמו רצה לקונסו ופחד היס ממנו: ל
 ומצרים נסים וגו'. (י"י) פירוש שהגם שהיו נסים
 ממנו כשראוהו ששצ לאיחוו אף על פי
 כן לקראתו פירוש היה היס צא להם למול מקום
 שנסים שמה ולכל מקום שהיו נסים היו מולאים

עלמם שהולכים לקראתו, על דרך אומנם ז"ל
 (צמדבר רבה י"ח, סנהדרין ק"י) צצליעה קרח
 ועדתו שהיה פה הארץ רץ אחריהם למקום
 שיעמדו שמה כי כל הנבראים עושים רלון קוים
 צצריזות וזכירות גדולה, ושיעור הכתוב כי נחצבר
 היס לאיחוו פירוש כחוקפוי) ונעשה כזכר:
 וינער ה'. (י"י) פירוש ללד שיש צני אדם צקיאין
 לשוע צים הגם שיהיה היס צכל חוקפו
 וגבורתו יתחכמו לשום צו דרך, לזה אמר הכתוב
 כנגד אלו וינער וגו' צעל מהם הכח ההוא. ולצרי
 רצותינו ז"ל (שמות רבה כ"א) שאמרו כי מצרים
 מת הוא שר של מצרים אמר כי הגשימו והשליט
 עליו גשם המים ונערו צחוך וגו' (י"י):
 כח. לכל חיל פרעה וגו'. (י"י) פירוש הרכב

אור בהיר

עט) ב' מיצות אלו נסים לקראתו הם סתירה זה לזה, שפי' נסים נמנו ללד אחר, הפך לקראתו, והי"ל נסים ממנו, או ראים
 לקראתו. (פ) ועי"ז שצצ לתוקפו נעשה כנו'. (פא) למה לנער אומם, הלא צכותו היו ודי משה"כ אח"כ ויכסו וגו'. (פב)
 והוא לא היה צמוך היס, שהרי רוחני הוא, והארץ לגשמו ולנערו. (פג) כל הכתוב מוקשה, א' כבר אמר וישב היס, ולמה עוד

בהון עד קד:
 הליכו ב'ב'שחא
 קהון שורין מימי
 ל ופרק י' ב'יומא
 מ'דא דמצראי

יתירכ"י, כמו (כ)
 ללכל כלי המשו
 ולכל עבודתם (כ)
 (ל) וירא ישראל
 על שפחו, כדי
 עולים מלד זה, כ

שפירושו שמכים או
 חיל פרעה, אלא ר
 (רא"ם): גט) ב'
 היס ומשס ראו (וכ)
 נס, שאל"כ אלא מג
 החידוש הוא שפלט
 שצאמת אמרו ישראל

והפרשים שלא הו
 והיו צאים אחרי
 שהיו צ
 כמ. ובני ישראל
 זה

שידעו המלרים ל
 ציצצה והמנים ו
 תחתיות ארץ וצז
 ו"ח) וידעו מלריג
 ולא ולמד (אצן)

וישזנו, ב' אם אמר כז
 אומרו הצאים אחריהם
 פרעה. (פד) וגם
 הצלחם, שהיה צנס עזו

לֹא־יִנְשָׂאֲר בָּהֶם עַד־אֲחָד: אֲכַס וּבְנֵי →
 יִשְׂרָאֵל הֵלְכוּ בַיַּבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַיָּם
 וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם: L
 וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל
 מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם

בהון עד חד: כט ובני ישראל
 הלכו ביבשה בגו ומא ומיא
 קהון שורין מימינהון ומשמאלהון:
 ל ופרק יי ביומא ההוא ית ישראל
 מידא ומצראי וחזו ישראל ית

לקט בהיר

רש"י

(מ"ל): נח) פי' אין לומר שהלמ"ד פירושו כמו "של",
 כלומר אותן הרכב והפרטים כסה היס שהיו של חיל פרעה,
 שא"כ הוא דבר אחד, והאמת אינו כן, שהיו שם רכב גם
 פרטים גם חיל פרעה, ועוד וכי היו שם צ' מיני רכב
 ופרטים אחת של חיל פרעה ואחת אינס של חיל פרעה
 שצריך לציין מי הם שנטבעו, גם אין לומר שהלמ"ד במקום
 תיבת "על" או תיבת "את", וכמו כמים לים מכסים
 שפירושו שמכסים את הים או על הים, שא"כ למה שינה שהתחיל לומר "את" וגמר בלמ"ד היל"ל ויכסו לרכב ולפרטים ולכל
 חיל פרעה, אלא ודאי אין למ"ד משמש כלום רק צא לייפות ולנחות את הלשון, כלומר תיקון סופרים הוא זה
 (רא"ם): נט) צ' דברים משמיעני, א' שהמזריים היו על שפת הים (קודם שנלעה אותם הארץ), לא שישאל היו על שפת
 הים ומשם ראו (וכמו שפירש הרשב"ע ז"ל), כי ודאי ששם היו, ומי לא ידע זאת, ומה נפ"מ, והשניית שהיה פליטתם בצדך
 נס, שאל"כ אלא מעשה שהיה כך היה, למה יספר לנו הכתוב דבר פשוט, שידענו טבע המים לפלוט את הנטבע, אלא
 החידוש הוא שפלט כולם לאותו מקום שהיו ישראל שם, וזה השגחה פרטית, וכדי שלא יאמרו וכו' (מ"ל), ובגמ' איתא
 שבאמת אמרו ישראל כן, ואחר שאמרו אמר הקב"ה לים פלוט אותם, וא"כ פירוש דברי רבינו כדי שלא יאמרו

יתורה"י, כמו (כ"ג) לכל כליו תעשה נחשת, וכן (שם
 י"ט) לכל כלי המשכן, ויהדותם ומיתריהם לכל כליהם
 ולכל עבודתם (במד' ד' ל"ג), ואינו אלא תקון לשון:
 (ל) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן הים
 על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל"י כשם שאנו
 עולים מלד זה, כך הם עולין מלד אחר רחוק ממנו
 שפירושו שמכסים את הים או על הים, שא"כ למה שינה שהתחיל לומר "את" וגמר בלמ"ד היל"ל ויכסו לרכב ולפרטים ולכל
 חיל פרעה, אלא ודאי אין למ"ד משמש כלום רק צא לייפות ולנחות את הלשון, כלומר תיקון סופרים הוא זה
 (רא"ם): נט) צ' דברים משמיעני, א' שהמזריים היו על שפת הים (קודם שנלעה אותם הארץ), לא שישאל היו על שפת
 הים ומשם ראו (וכמו שפירש הרשב"ע ז"ל), כי ודאי ששם היו, ומי לא ידע זאת, ומה נפ"מ, והשניית שהיה פליטתם בצדך
 נס, שאל"כ אלא מעשה שהיה כך היה, למה יספר לנו הכתוב דבר פשוט, שידענו טבע המים לפלוט את הנטבע, אלא
 החידוש הוא שפלט כולם לאותו מקום שהיו ישראל שם, וזה השגחה פרטית, וכדי שלא יאמרו וכו' (מ"ל), ובגמ' איתא
 שבאמת אמרו ישראל כן, ואחר שאמרו אמר הקב"ה לים פלוט אותם, וא"כ פירוש דברי רבינו כדי שלא יאמרו

אור החיים

מהמשוגעים ואמרו כי משה היה יודע שעות שבו
 יתמעט הים וכו' והעביר ישראל צלותו עת
 והמלרים לא ידעו ונטבעו, ומופת זה יסיר שגטון
 דעת זו כי הלכו ציבשה והמים חומה צ' סימנים
 אלו יעקרו הכחשת הכס, והראש ה' לנטבעים:
 ל. ביום הכוא"ם) פירוש ציוס הכוא היתה
 הכשועה ולא קודם הגם שיאלו
 ממלרים לא היו צוטחים צעלמן מהס:
 וירא וגו' מה על שפת הים. קשה למה הולרך
 להודיענו שראהו מה פשיטא שלא יהיו

והפרטים שלא היה צבס כח למהר לצא לחוך הים
 והיו צאים אחריהם"י) שבו המים עליהם למקום
 שהיו שם לא נשאר צבס וגו':
 כט. ובני ישראל הלכו וגו'. טעם הודעת דבר
 זה פעם צ"י"י). אולי כי יכוין לומר
 שידעו המלרים את הדבר הזה"י) כי ישראל עברו
 ציבשה והמים היו להם חומה וגו' והם ירדו
 תחתיות ארץ וצבו ידעו ה' כמאמרו יחצרך (פסוק
 י"ח) וידעו מלרים וגו' חולת זה לא ירגישו בדבר.
 ולא ולמד (אבן עזרא פ' כ"ז) ממה שטעו

אור בהיר

ויסונו, צ' אם אמר כבר ויער וכו' פשיטא שנתכסו, למה חזר לומר ויכסו, ג' מה זה לכל חיל פרעה, היה לו לומר וכל חיל פרעה, ד'
 אומרו הנאים אחריהם, מה נפקא מינה אם החיל צאו אחרי הרכב או קודם. (פד) פירוש חוך לים, ופי' לכל חיל, הרכב של חיל
 פרעה. (פה) וגם אין זה מקומו, שבני ישראל היו כבר חוך לים. (פו) פירוש לא רק שידעו הצלם ישראל, אלא גם ידעו אופן
 הצלחם, שהיה צמ עלום, שאם לא כן הגם שידעו שניולו יחולין לטעון כהמשוגעים, ואין כאן ידיעת ה'. (פז) פשיטא, אם לא שצא

ניק
 זבו
 ציא
 עלו
 יאר
 פיס
 נער
 זחון
 ונתן
 ער.
 רצה
 זבל
 מ"ד
 זרגס
 נער
 וריו
 ז"ל
 קרח
 גקום
 קונס
 זגבר
 ה:
 קיאין
 וקפו
 כתוב
 לדברי
 לריום
 שלט
 הרכב
 ז רים
 פב)
 זה עוד

5

אֶת־הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֲזֹר:
 הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן:
 הַמַּהֲלָךְ הַיָּם כִּי תִגּוֹם הַיַּרְדֵּן תִּסַּב לְאַחֲזֹר:
 וְהַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן:

אֶחָדָא לְקוֹדְשֵׁיהּ יִשְׂרָאֵל
 לְשִׁלְיֹטוֹ: גִּמְא אִסְתַּפַּל
 וְאַפְדָּ יוֹרְדְנָא חֲזָר
 לְאַחֲזֹר: דְּבוֹרְיָא מְפֹזוּ
 הַיָּד דְּכָרְוִן גְּלַמְתָּא הַיָּד
 כְּגִין דְּעָאן: הַמַּה לָּךְ
 יִמָּא אַרוֹם תְּאַפְדָּ יוֹרְדְנָא

וּמִן קָדָם קִירִים
 אֶתְחַלְחַלִּי אֶרְעָא מִן
 קָדָם אֱלֹהָא דְיַעֲקֹב:
 חֲדַהֲפַד טִיגְרָא לְאַרְיָא
 דְּמִיָּא שְׁמִיר לְמַעַן
 דְּמִין: א לָא מְטוֹלְתָנָא יוֹ

תַּחֲזוֹר לְאַחֲזֹרָא: וּבוֹרְיָא תְּמַפּוֹז הַיָּד דְּכָרְוִן גְּלַמְתָּא הַיָּד כְּגִין דְּעָאן:

רש"י

ואמר אני ארד תחילה, וזה שאמר הים יהודה לקדשו: (ג) הירדן יסוב לאחור. שכל מימי צדקת נבקעו:

מצודת דוד

(ג) הים ראה. את ישראל באים אל תוך הים, נס ממקומו ונעשה חרבה: הירדן. בימי יהושע סיבב הירדן לחזור לאחור לבלי לכת דרך מהלכו: (ד) ההרים רקדו. בשעת מתן תורה רקדו ההרים כאילים לגודל החרדה: (ה) מה לך הים. כאילו שואל אל הים מה לך כי תנוס, מדוע זה תנוס הירדן לאחור: (ו) ההרים. מה לכם ההרים כי תרקדו וגו':

מצודת ציון

(ג) יסוב. מלשון סבוב: (ד) רקדו. קפצו:

בשעת מתן תורה רקדו ההרים כאילים לגודל החרדה: (ה) מה לך הים. כאילו שואל אל הים מה לך כי תנוס, מדוע זה תנוס הירדן לאחור: (ו) ההרים. מה לכם ההרים כי תרקדו וגו':

אבן עזרא

(ג) הים. שנבקעו מימי הים ומי הירדן קמו נד אחד: (ד) ההרים. רעשו מפני כבוד השם: (ה) מה. כאילו המשורר ישאלם למה זה, וטעם כי תנוס ששב

רד"ק

תחלה, ואחריו שבתו ואחריו כל ישראל, לפיכך אמר יהודה לקדשו כי הוא קידש שם האל יתברך בקרב כל ישראל: (ג) הים. על דרך משל, כי נבקע המים כאילו פחד הים ונס מפניהם בעברם. וכן הירדן יסוב לאחור כשעברו בירדן גם כן: (ד) ההרים. לשון רבים, כי אפשר שחרדו ורעשו

מדרשי חז"ל

יורד תחילה לים זה אומר אין אני יורד תחלה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וקפץ לים תחלה. לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר: היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו. מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו, משום דהים ראה ויגוס. (סוטה לו:).
 (ה) מה לך הים כי תנוס וגו'. בשעה שא"ל הקב"ה למשה ואתה הרם את מטן וכתוב ויש משה את ידו, התחיל הים צווח כנגדו, א"ל משה בשם הקב"ה ולא קבל עליו, הראהו המטה ולא קבל עליו וכו', עד שנגלה הקב"ה בכבודו כיון שנגלה התחיל הים לברוח שנאמר: הים ראה ויגוס, א"ל משה כל היום הייתי אומר עליך בשם הקב"ה ולא קבלת עליך ועכשיו מה לך הים כי תנוס, א"ל לא מפניך משה אני בורח, ולא מפניך בן עמרם אלא מפני אדון חולי ארץ. (ילקו"ש).

רבי נהוראי אומר: שם המפורש ראה חקוק על המטה

ונקרע. רבי נחמיה אומר: כביכול ידו של הקב"ה ראה ונקרע. דבר אחר: ראה הים את ישראל עושים מלחמה זה עם זה על קדושת שמו של הקב"ה, אמר מה אני עומד מיד ראה הים ויגוס. דבר אחר: ראה ארוננו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה יגוס מפני הנס שנאמר: ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. דבר אחר: לא היה הים רוצה ליקרע למה שהיו ישראל ממרים, אמר הם ממרים ואני אקרע שנאמר: וימרו על ים סוף, מיד גער בו הקב"ה שנאמר: ויגער בים סוף ויחרב. (ילקו"ש).
 הירדן יסוב לאחור. מה סיבו ומה איכפת לו וכי בירדן היו, אלא מכאן אתה למד אם ברחא ראש האומנות ברחא כל האומנות. כיון שראה הירדן לים בורח אף הוא ברח. א"ל הים למשה, מן הדין אין לי ליקרע מלפניך אני נבראתי בשלישי ואתה בשישי, אלא לא מלפניך אני נס אלא מלפני אדון חולי ארץ מפני אלוה יעקב. (שם).

(ו) חולי ארץ. הממולל לרץ. יו' מגביה מספילי (לעל קיג ה) והספ מים. וי' ימיה, כמו וי' של

מצודת ציון

(ו) חולי. ענין יצירה. כמו באין תהמו (מ), והי"ד נוספת: ח) ההופכי. הי"ד הוא מקום כניסת המים: חלמיש. הו ושמן מחלמיש צור (נצח לנ י): חמו והי"ו יתירה:

לשמך להיוו

(ז) מלפני. יו"ד חולי נוסף והוא ש יוכלו קום, ובעבור היות המלך ב מלת חולי מלעיל, כאילו כתוב חול חולי צווי כמו קומי, והטעם מה ארץ, ועתה יפרש טעם רקידת ההו כי הוא יבש מי הים והירדן, והכ

(ז) מלפני. השיבה הארץ ואמרה מל כוללת הים והירדן וההרים והגבעו הי"ד כינוי המדבר והוא מלעיל. שהיא מלעיל אמר חולי ופחדיו וו הארון. ומי הוא זה הארון. אלוה י מבית עבדים בכחו. כי הוא אדון כרצונו, ואם ירצה שיעברו בני יעקו הוא שינוסו ויבקעו המים מפניו (ח) ההפכי. כמו שיש לו כח להפן הים לחרבה, כן הופך הצור היבש לאגם מים ולמעין מים, כי הוא אדו

(א-ג) בקשה לעשות נפלאות ליי (ד-ח) אפסיות האלילים והעובדי (ט-יא) קריאה לישראל לבטוח ב (יב-טו) ברכת ה' לישראל. (טז-יח) ברכת והודאת ישראל לו

תרגום

תהלים קיד קטו תרה
 זמנ קדם קירים
 אתחלחלי ארעא מן
 קדם אלהא דיעקב:
 חדהפך טינרא לאריתא
 דמיא שמיר למען
 דמין: א לא מטולתנא יי
 זמנ קדם קירים
 אתחלחלי ארעא מן
 קדם אלהא דיעקב:
 חדהפך טינרא לאריתא
 דמיא שמיר למען
 דמין: א לא מטולתנא יי

זמן קדם קירים
 אתחלחלי ארעא מן
 קדם אלהא דיעקב:
 חדהפך טינרא לאריתא
 דמיא שמיר למען
 דמין: א לא מטולתנא יי

ה ישראל
 אסתפל
 חור
 יא טפוז
 זתא תיד
 זמה לך
 יך יורדנא

רש"י

(ו) חולי ארץ. המחולל ארץ. יו"ד ימירה זו, כמו
 מגביהי משפילי (לעיל ק"ג ה) וההפכי: (ח) למעינינו
 מים. וי"ו ימירה, כמו וי"ו טל חיתו יער (לעיל

מצודת ציון
 (ז) חולי. ענין יצירה. כמו באין תהמות חוללתי (משלי מ
 ז), והיור"ד נוספת: (ח) ההופכי. היור"ד יתירה: אגם מים.
 הוא מקום כניסת המים: חלמיש. הוא סלע קשה. כמו
 ושמן מחלמיש צור (דברים לג יג): למעינינו. מלשון מעין.
 והיור"ד יתירה:
 (א) לא למען צדקותינו עשה, רק תן כבוד
 לשמך להיות מכובד בעבור החסד וקיום האמת שתעשה עמנו:

אבן עזרא

נחלים שהם לחים מסלע שהוא יבש. גם וי"ו
 למעינינו נוסף, והנה הטעם כי השם לבדו יעשה דבר
 והפך הדבר, והנה הים והירדן והצורים בקעם והפך
 תולדתם: (א) לא לנו ה' לא לנו. עבורינו, כמו אמרי
 לי (בראשית כ יג): כי לשמך. שהוא נקרא עלינו תן
 כבוד, וזה שתעשה בעבור חסדך:

רד"ק

ישנו מצותו. וכן ההר אף על פי שהוא הכבד
 והקבוע שבנבראים, כשירצה ישוב קל וינוע מהרה
 ויחרד וירקד כמו האיל, למען ידעו כי הוא בורא את
 הכל וכידו הכל: (א) לא. יש ספרים שאין זה תחלת
 המזמור. אמר כמו שעשית חסד עם אבותינו והוצאתם
 ממצרים, כן תעשה עמנו בכל דור ודור, ואף על פי
 שאין אנו ראויים אל תעשה לנו כי אם לשמך, כי גם
 הם לא היו ראויים לולי כבוד שמך וברית האבות.
 ואמר לא לנו שתי פעמים לחוק הענין: לשמך תן
 כבוד. שלא יחולל בגוים: על חסדך על אמתך. כמו
 על אודותך:

נושאי הפרק

(א"ג) בקשה לעשות נפלאות לישראל למען שם ה' בלבד.
 (ד"ח) אפסיות האלילים והעובדים אותם.
 (ט"א) קריאה לישראל לבטוח בה' בלבד.
 (יב"ט) ברכת ה' לישראל.
 (טז"ח) ברכת והודאת ישראל לה'.

ני בראשית

צו:

ילים לגודל
זהרים. מה

זופכי הצור
זמן קמה ט

ן הגבעות
ינה גבוהה
זמו ההר:
שאלו מהם
שהוא חרד

זקב"ה ראה
מלחמה זה
ז אני עומד
ל יוסף יורד
בגדו בידה
יזעה ליקרע
ואני אקרע
י"ה שנאמר:

ו וכי בירדן
מנות ברחה
הוא ברח.
זלפניך אני
ניך אני נס
ז. (שם).

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם 'חומה' וגו', ולהלן (יה כט) כתיב, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם 'חמה', והנה הדקדוק ידוע, דלמה צפעס הראשון כתיב 'חומה' מלא, ופעס השני חסר, וכבר כתבתי לתוך זה (לעיל דף קנ"ג ד"ה ועפ"י ממזקן) (1) אזל דברי חורה כפטיס יפולץ סלע. ועוד מה שמדקדקים, למה צפעס הראשון נאמר 'בתוך הים' יבשה, ופעס ה' יבשה בתוך הים'.

הלכו יבשה בתוך הים, אחר שכבר נעשה יבשה הלכו צו, והס הרשעים, ועל אלו נתמלא חימה, והוא נכון ואמת לדעתי. ויותר נכון ממה שמפרשין על שבט דן (צ"ב), דעל זה קשה, חדא, דהא איתא (מחומה בשלח סי' י"ג) דנגזר ליי"ב קרעים, ואס כן שבט דן הלכו צפני עלמנו וצומן אחד עם שאר השבטים. ועוד קשה, דלמה להתורה לספר ממה שהלכו יבשה קודם שנכנסו לים, ואחר שיאלו מהים רריכא למימר. ועוד קשה, דאס כן העיקר דהפך יס ליבשה חסר מן הספר, והס תמיהות גדולות על הפירוש הזה, ולפי מה שכתבתי אחי שפיר הכל, כן נראה לי, והבן.

***

והנראה לי על פי דאיתא (ילקוט שמעוני רמז רל"ד) שנתמלא עליהם הים חימה להטביעם, לומר הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו'. והנה, זה ודאי שלח היו כולם עובדי עבודת אלילים, והיו ציניהם הרבה לדיקים, כמבואר בכמה מקומות. והנה איתא (סוטה ל"ז) שהלכו עד נווארין צמים, והיא אמונה רבה וחזקה, ומשום זה זכה יהודה, כי נחשון קפץ לתוך הים, כמו שדרשו (תהלים קיד, ז') היתה יהודה לקדשו וגו', (סוטה דף ל"ז ע"א) (צ"א). ובודאי דמ"ר אלף אינס נכנסין צרגע אחת, ובודאי דהלדיקים צעלי אמונה הקדימו לתוך הים, וכשהלכו עד נווארין נבקע, ונעשה כולו יבשה, ממילא דאלו העובדי אלילים, בודאי דהס צאו לתוך הים כשהיה כבר יבשה, דבודאי הס קטני אמונה.

→ במדרש הים ראה וינס (תהלים קיד, ג'), מה ראה, ראה ברייתא דר' ישמעאל,

(והוצא בספר מאמר מרדכי). והנראה לי, דאיתא עוד במדרש (מחומה אחרי סי' ט') כשהעמיד יהושע את החמה, אמרה לו, אני קשיש ממך, אמר יהושע, וכי אומר עבד זקן לאדון קטן אני קשיש ממך, שהרי נשתעבדת לזקני יוסף, שנאמר (בראשית לו, ט') והנה השמש וגו', עד כאן. והנה איתא במדרש (שמו"ר פכ"א ו') כי הים טען גם כן אני קשיש ממך. וזה שאמר, 'מה ראה' לסחור טענתו, 'ראה ארונו של יוסף' דנשתעבדו לו כל הנמצאים השמימיים. וכי תימא, יס מנא ליה, 'ראה ברייתא דר' ישמעאל' דדריש קל וחומר, וידוע (ע"י דהליכות עולם שער ד' פ"ב ובכללי הגמ' (להצ"ח) שם, ובספר הכרימות חלק א' צ"ח א') דאיתא תרי קל וחומר, קל וחומר דחומרא וקולא, וקל וחומר דסברא, כמו (במנצח יב, יד) ואציה ירק ירק וגו' (צ"ג). ואס כן

ואם כן, צפעס הראשון נאמר 'ובני ישראל הלכו בתוך הים', ואחר כך 'יבשה', כי כן היה, שהלכו בתוך הים קודם שנעשה יבשה, ואחר כך נעשה יבשה, ועל אלו הלדיקים לא נתמלא חימה. מה שאין כן אחר כך נאמר על ההולכים באחרונה 'ובני ישראל

— דרש משה —

בישראל שנאמר היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו, משום דהים ראה וינס, ע"כ. (צ"ב) עיין בראש יוסף המצוין לעיל בהערה ס"ט. (צ"ג) עיי"ש ברש"י וז"ל: ואם אביה הראה לה פנים וזעפות הלא

במדרגתו בינינו, דהיינו בין גדולתך יתברך, לנו, שהוא כאמצע ואנו בקצה האחר, ע"כ. (צ"א) בגמ' שם: זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה וכו', לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה

צינונים: (ד) ע"י יש"מ נ"ך אחר מ' כ"ב ד"ה כימים וגו'.

האון רבי משה ט"ל אר"י זצ"ל
אל"ט בק"ק אורח

דיוקין נ"י. ש"ס אר"י

הכי נמי קל וחומר דקצרה, ומה גרמי השמימיים שהם נמצאים נכבדים נשתעבדו ליוסף, מכל שכן הנמצאים בעולם היסודות (יד), ועל כן גם מפניו, והבן. (ה)

***

עוד במדרש מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם. ונראה לי על פי מה דאיתא (עי' ספרי פ' נשא פסקא מ"ב) אלמלי היו ישראל באגודה אחת לא שלטה בהם כל אומה ולשון. והטעם לזה, כי על יעקב נאמר (בראשית לב, כט) ישראל יהיה שמך כי שרית עם אלקים ועם אנשים. והנה, הוא זכה לזה, לאשר כי היו בו כל מיני שלימות וכל המדות הטובות. והנה אחר כך כאשר נאסף אל עמו, נתחלק בחינתו ל"ב שבטים, ומהם לששים ריבוא לינורות, הם הנפשות של ישראל, זה יש לו מדה טובה זו, וזה מדה טובה זו, עד שכללם תמצא כל המדות הטובות והשלימות שהיה בישראל קצת, ולכן הם נקראים ישראל על שמו, (י) ואז נאמר עליהם כי שרית וגו'. אך זהו דוקא כשהם באגודה אחת וחזי לאנטרופי בהדדי, אמנם כאשר יפרדו איש מעל אחיו ואינם מנטרפים לא יקרא עליהם שם ישראל, והבן. וזהו שאמרו, אלמלא היו ישראל באגודה אחת וכו', דר"ל דאז יש להם בחינת ישראל קצת, ואז לא שלטה בהם כל אומה למטה ולשון מלמעלה, כי אז נאמר עליהם כי שרית וגו'. (י)

והנה זהיוסם צמחינה זו, צדין הוא שהים והשר שלו יכנעו מפניהם ולהקרע להם, אך מי יאמר שהיו באגודה אחת להיות נקראים בשם ישראל, אולם המופת לזה כי הדבור (שמות יב, לה) וישאלו ממצרים וגו' נאמר להם כמה חדשים קודם לאחס, ועם כל זה לא היו בכל הששים ריבוא אחד שיהיה מגלה קוד זה למצרים, כי אלו ידעו לא השאלו להם, וכמאמר רז"ל (ויק"ר פל"ג ה') שנגאלו בזכות ד' דברים, ואחד מהם בשביל שלא היה בהם דלטורים (יד). וכבר פירשנו (פר' בא עה"פ דבר נא ד"ה והנה צמדה דף ק"ח) על פי זה הפסוק (תהלים קה, לו) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל, דר"ל ממה שהוציאם בכסף וזהב, מוכח שלא היה בהם כושל, היינו מגלה מסמורין, וכמו שציארנו באריכות בפרשת בא, (בפסוק (שמות יא, ז') דבר נא באזני העם וישאלו עיי"ש). וזה דבר המדרש, מה ראה להכנע מפניהם, על זה אמר, ראה ישראל באים, ר"ל ששם ישראל, והיינו שהיו באגודה אחת כנ"ל, והמופת לזה ורכוש מצרים בידם, דאלמלא לא היו באגודה אחת והיה אחד מהם מגלה מסמורין אז לא היה מגיע הרכוש לידם, ולזה נקרע מפניהם, ודוק. (י)

☆

עוד נראה לי ביאור על זה, דהנה קשה האין נטלו שטר עבודתם, דאם כן מגיע לעשו חלק בארץ (יז), ואי משום שהם פרעו השטר הלא קבלו

— דרש משה —

חודש ולא הלשינן אחד על חבירו. (צו) ר"ל עפי"ד רש"י עה"פ (בראשית לו ו') ויקח עשו וגו' וילך לו אל ארץ מפני יעקב אחיו, וז"ל: מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר עכ"ל, אבל אם בני

תכלם שבעת ימים, ק"ו לשכינה י"ד יום, ע"כ. (צד) ר"ל השמש והירח הם נמצאים נכבדים, ומים הוא מעולם היסודות. (צה) עיי"ש בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע וכו' שנאמר דבר נא באזני העם וגו', אתה מוצא שהיה הדבר מופקר אצלן כל י"ב

ציונים: (ח) ע"ע בחפלה למושה קור, ג' ר"ה במדרש.

- (ו) ע"י לעיל בפ' וחי (דף תפ"ב) עה"פ וחי יעקב וגו' ר"ה ועל פי זה יתפרש וכו' שמבאר שם שאמר יעקב לבניו שבקוץ כולכם יש בכם כל השלמות שלי עיי"ש.
- (ז) ע"י לקמן בפ' כי תשא (דף שכ"ט) על הגמ' מגולה ר"ה וכדי ליישב וכו', וע"ע יש"מ ג"ך משלי י"ד ל"ד ר"ה צדקה וגו'.
- (ח) ע"י לקמן בריש פר' כי תשא (דף שכ"ט) ר"ה במסכתא וכו'.

א"י על המדרש הנ"ל, דאיתא שהים טען אני קשיש ממך, אני נבראתי בשלישי ואתה בששי, ואיתא בנחלת עזריאל דאם אזלינן בתר מחשבה האדם קשיש כי ישראל עלו במחשבה תחלה, ואם כן מוכח מקריעת י"ס דאזלינן בתר מחשבה דאם לא כן טענת הים טענה מעליא. ולכאורה העני שאין לו יכולת לקיים מצוות בפועל מנמנת חקרן כיס במה יהי' לו תקנה אם לא דאזלינן בתר מחשבה, והמחשבה שיש לו מלורף למעשה על דרך כל הלומד פ' עולה וכו'. וזהו הפשט ויסב אלקיים את העם דרך המדבר ים סוף והיה הכוונה לקרוע להם הים, וקשה הא טענת הים טענה מעליא ועל כרחך דאזלינן בתר מחשבה, לזה אמר המדרש מכאן דאפי' העני וכו' ויהי' בשמחה כי אין נגרע מעבודתו דבר, דהרי מוכח דהמחשבה העיקר, והבין:

7 ← הים ראה ויגוס. איתא במדרש מה ראה ראייתא דר' ישמעאל ראה, עיין תוספות (ערכין דף ט"ז) שישראל לא עזרו את הים מלד זה ללד השני, ועי' בערבי נחל (פ' בשלה) שמאריך בזה. וידוע שהים נקרע לי"ב קרעים לי"ב שבטים כמבואר במדרש וא"כ לי"ב קרעים היו י"ג חומות והנס היה שעמדו כחומה עזה, ולזה באמת נעשה נס כזה שלא לצורך דאי משום התנאי הי' די שיצקע לשני חלקים וילכו כולם בדרך אחד. אולם דידוע שכל הזכות שילאו מארץ מלרים היה רק בזכות שיקבלו התורה כמבואר, ולרמוז זה נקרע להם הים לי"ב קרעים שהם י"ג חומות נגד הי"ג מצוות שהתורה נדרשת בהם והם עיקר תורה שצעל פה, לזה אמר מה ראה, לא שמקשה למה נצקע הלא זה הי' מלד התנאי, רק שמקשה למה נקרע לי"ב קרעים, לזה אמר ברייתא דר'

ישמעאל ראה דתני דבי ר"י זי"ג מצוות התורה נדרשת לכן זכו בני ישראל לקרוע להם על זה האופן והבין. ויש להסביר גם כן בזה האופן דידוע שכל הנסים הי' בזכות התורה, ויש תורה שצכתב וצעל פה ויש נס על דרך ההכרח ויש נס על דרך היופי והנאות (ועי' בדרשה ז' אדר תרל"ה שהארכתי בשם מחלית השקל), והנה נגד תורה שצכתב שיקבלו נצקע הים רק על לד ההכרח לשני הגזרים, ונגד תורה שצעל פה שהוא על לד היופי והנאות לתורה שצכתב נגד זה נצקע הים לי"ב גזרים על לד הנאות לי"ב שבטים שהם י"ג חומות נגד הי"ג מצוות שהם עיקר תורה שצ"פ, והבין: L

הים ראה ויגוס. במדרש מה ראה, ראה ישראל צאים ורכוש מלרים צידם, נראה בפשיטות דידוע שהעני חשיב כמת ולריך ביאור למה. ונראה לפי שהרבה גופי מצוות תלויים בממון כמו לדקה וכדומה בכלל וצפרט, כי צלל הכסף לל החכמה, וכשהוא עני חשיב כמת לענין זה, ע"ד לדיק נקרא חי ולהיפך וכו' ואדם ישראל כשיש לו יכולת יוכל לקנות חיי נלאי ולעשות לעוונת הכלל, ולא כן אם ח"ו הפרנסה והשפע נתמעט אינו יכול לעשות דבר כי ידיו אסורות ונכנע תחת הרשעים ח"ו, וידוע שעיקר קריעת י"ס היה על העתיד שיקבלו התורה, ולזה לריך שפע רב כאמור, לזה קאמר מה ראה, ראה ישראל ר"ל שהם באמת ישראלים אנשים כשרים המכונים בשם ישראל וגם רכוש מלרים צידם ויהי' יכולת צידם להרים קרן התורה ולכן נקרע הים לפנייהם, ומה שאמר ורכוש מלרים צידם הרמז לפי שאמר החכם בקהלת יש רעה אשר ראיתי תחת השמש ורבה הוא על האדם איש אשר יתן

יעל כן קיים

זרהם אבינו
יגר יהיה
רי כן יאלו
זת לאברהם
יד, השי"ת
זסגירם ציד
אלו זכרוע
זדים אליו
זהוא משום
זיה.

זע, אן דער
זין נח אלא
זעה רבינו
אל זבקה
זבה, של
זותם קיים
קיים זום.
ז לאברהם
ז שיזרעם
זמהרכוש
זלא תחת
זברי כתוב
זשו רז"ל
ז, בדומה
זכיל לעזר
זבי כרים

זעלי, ועוד.
ז במשחה,
ז פת קיבר,
זתה ישן על
ז אמרו כל

זכסמות והעזר ישכז זכרים זלא זסמות,
זכיו"ז. זכאן אמרו, כל הקונה עזר עברי
לעזמו, זאלו קונה אדון לעזמו. זממילא
זשמע דאם ישראל הם שרויין זעזר, זכזכול
זם השכינה עמהם, זדכתיב [ישעיה סג, ט] זכל
זרתם לו זר. זאף זגלותם זזהיותם זארץ
זאזייהם, זכל מקום זזמת הם עזדים
לזשי"ת, זדכתיב [ויקרא כה, נה] זכי לי זבי
זישראל עזדים. זא"כ זי אפזר זיהיו זישראל
שרויין זעזר, זכזכול לא זיהיה הזער נוגע
אליו זי"ש, זיון זדתיב זעזר עברי, זי טוב לו
עמך. זלזכר זה זיה השי"ת מזות הענקה,
זמזות פטר זמור, זמזנו נקח זכזכול עמו
זלכי זזרה.

זבוה יוצן זכ"ד זמזר המדרש הנ"ל על
זכון, זיהוא יזלא זפשוטו של הזמוב,
זזאת זישראל זמזרים זית זעקז מעם לועז
זיתה זיהודה לקדשו זישראל זממלותיו. זדיינו,
זכזכול זישראל זיהו לזושלים, על דרך [ש"כ כג,
ג] זדיק זושל זיראח א' [מזיק טו, ז]. ועל זה
קאמר, זים ראה, זדיינו, זה זישראל הם
זממלותיו זה ראה, זמזיזה מקום הזכיח זים
ענין זה זישראל הם זממלותיו, זשוזרך לזום
זזמת זה. ועל זה קאמר זפיר, ראה זישראל
זאים עם זיות זזרים, זיהוא משום מזות
זענקה, זממילא זוכח זיהו זשוועזדים זמת
זיעזודו של מקום, ע"כ הזרך לקיים זם
מזות הענקה. זכיון זעזר עברי הקונה עזר
זיה קונה אדון לעזמו, נמלא זכזכול זישראל
זהם עזדים למקום, הם זזמת זממלותיו,
זא"ש זכ"ד.

זיז משח את ידו על זים זישב זים
זפנות זוקר לאיתנו זגו' [יד, כז]. זרז"ל
זמרו [ראה זמות זכה כה, ז], לזנאו הזשון

זהתנה הקז"ה זמעשי זראשית. זמדקדין
[ראה זור זמים הק' זאן], זיהו ליה למכתב לאיתנו
זבי זישם זת זים לזרעה [שם זכ]. זנראה לי
זכ"ד, זלזאורה לא זיה זורך להזנות זלל
זמעשה זראשית, זיה גס זרבי זנחם זן זאיר
מזינו [זולין ז, א] זזנקע לו זגינאי זנרא, זע"ג
זלא זשכתן זרקז"ה הזנה עמו זמחילתו.
זלא זממילא זשזמע, זכל מעשי זמים זארץ
זכל זמת זשזתם של זדיקים, זקרא זמר
[זיהלים ז, ז] זל זמה זמת זגליו, זלא זזר
זכותיה זמשה רבינו זכל זישראל זרבי זנחם
זן זאיר. זלא זיה הזורך להזנות זנאי
זמעשה זראשית, זיינו משום זגליו זידוע
לזינו זפסל זיכה עמיד לעזר עמהם,
זדכתיב [זכריה ז, זא] זעזר זים זרה [ראה זנהדין
ק, ז]. זזלא זנאי זיה רזוי זישוב זים
להעזיר עליו זשך זים זלה זעזעו. זלפי
זה זתי זפיר, זשעה זנעשה זים זרעה לא
משום זנאו הזשון זיה, זזלאו זכי לא זיה
עומד זפניהם, זזל מה זלא זב לאיתנו זי
זם זזוקר, זלא זמחילה זשעה זעזר זים
זרה, זיינו משום זנאו הזשון. זדיינו זמזר
קרא, זישב זים לפנות זוקר, זלא מקודם,
זיינו, משום זנאו הזשון, זא"ש זכ"ד.

זלא זשאר זיהם עז אחד [יד, זת]. זנראה לי
זכ"ד, 'עז' זלשון זובו עזי [זואל ג, ז].
זפירשתי זקאי על זלוזות קדושות.

זמדרש זליאה [מזנא זישמת זשה זשלח ועוד], זים
ראה זינוס [זיהלים קיד, ג], זמה ראה
זרייתא זרבי זשמעאל ראה. זנראה לי זכ"ד
לזרשו זפשוטו, זפזטיה זקרא זיה, זאין
מקרא זזלא זידי זשוטו. זנה, זפרק קמא
זזולין [ז, א] זעזודא זרבי זנחם זן זאיר,

זרה"ל ל זשג זרנינוואז זכז

זזין זנסזר ז"י זרב זאזון זשפירא

זזכא זלזו ז"י זב זיתזר זגוש זרנינוואז

דאמר לגינאי נהרא, אם אי אתה חולק לי גוזרני עליך שלא יעזרו בך מיס לעולם, ועל זה חלק לו מימיו. דהנה, השי"ת שיעבד כל כחות הטבע ומעשי בראשית, הכל כאשר לכל, תחת ממשלתן של נדיקי אמת, כמבואר בדרשת רז"ל^א. ונראה, דהענין מתבאר על דרך דכתיב [בראשית א, א], בראשית ברא אלקים, ודרשו רז"ל [בראשית רבה א, א] דהתורה הקדושה שנקראת ראשית היחה כלי אומנותו של השי"ת. ומצינו בתורה הקדושה [ראה ברייתא דרבי ישמעאל ספרא ויקרא י"ג מידות א, א] דהשי"ת מסר לנו שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת, ועל פי אותן מדות יהיה בכה חכמי ישראל לצרר הלכות ודיני התורה. ואף אם אינם מכוונים להלכה כפי מה שהוא במרום, כבר עמד רבי יהושע על רגליו, ואמר לא בשמים הוא [בבא מציעא נט, ב]. א"כ, כיון שצד חכמי ישראל להכריע ההלכה, באופן שצד שמים ממעל קובעים ההלכה כפי הסכמת חכמי ישראל, ממילא יוצן כיון דהארץ ומלואה לא נבראת אלא בכה התורה, דגם צנין הטבע הוא כפי מה שהנדיקים מסכימים, דהא כח זה הוא באותה כלי אומנות שהטבע נבראת בה.

ובזה ממילא מוצן על נכון מדרש הג"ל, היס ראה מה שישראל הם ממשלותיו. וקאמר מהיכן ראה זה, מזרייתא דרבי ישמעאל, שצ"ג מדות התורה נדרשת בהן, אלמא דלא רצה השי"ת לימן התורה צביאור כל הלכותיה בפרטות, אלא כפי מה שידרשו ישראל מי"ג מדות, שיהיה הכל כפי הכרעתן.

יפ. ראה לעיל במאמר על הפסוק ויט משה, בו מרבר רבינו על ענין שליטת הצדיקים במעשה בראשית, כמו שנאמר כל שתה תחת רגליו.

א"כ מוכרח הוא שיהיה כח זה גם בהטבע שנבראת ע"י התורה, וממילא הוצרך היס לנוס, וא"ש בס"ד.^L

עוד נראה לי בס"ד, הנה אמרו רז"ל [ראה שמות רבה כא, א] וישב היס לפנות צוקר לחייתנו [שמות יד, כ], לתנאו הראשון, תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית על מנת שיקרע היס. ולכאורה יש להקשות, דהא על כרחך צריך לומר שכבר נברא, דכלא זה מן הנמנע להתנות עמו. וכיון שכן הוא, הא קיימא לן במשפטי התורה [גיטין עה, א] צעינן תנאי קודם למעשה, והכא דהוי ליה מעשה קודם, התנאי בטל ומעשה קיים. ואף די"ל דהתנה עם שרו של ים, מכל מקום אכתי צריך עיון לפי מה שציארנו בס"ד ברמב"ם פרק ו מהלכות אישות [הלכה ג-ג], דכל שאין מציאות לקיים התנאי כי אם בחר שכבר חל המעשה, הוי ליה כמו מעשה קודם לתנאי.

וישבתו בזה בס"ד, הא דקשה על הרמב"ם מהרי זה גיטין על מנת שתחזירי לי את הנייר [גיטין סא, א] ועיי"ש בחידושונו [א]. ונראה לי לתרץ שפיר, דהא פירש רש"י בפרשת בראשית [ראה שם א, לא], היינו דאמר יום 'הששי', ויכולו, ולא כתיב יום 'ששי', היינו משום דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית על מנת שיקבלו ישראל את התורה, משום הכי כתיב הששי, דקאי על ויהי ציום השלישי בהיות הצוקר [שמות יט, טז], דהיינו בששי צקיון. והכוונה נראה לי, דתנאי בגזירה שווה דהשלישי הששי^ב, וכיון דלא נגמרו מעשה

כ. עיין חולין פה, א [עיי"ש בפי רש"י] ועוד מקומות, מזה נפק"מ הא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה, עיי"ש, ודו"ק. (מ"ט)

בראשית כי אם בשעה התורה, א"כ שוב הוי לי למעשה. ובה יתישב ד לכאורה מאי קאמר מן משום תנאו הראשון, מיהו מעשה קודם לתנאי והא דראה ברייתא דרבי ישנ שווה, א"כ מוכח מיום מלאת שמים וארץ כי א הר סיני, שפיר הוצרך הראשו

במדרש [בראשית רבה פ, א] מהליט קיד, ג] יוסף, דכתיב [בראשית החוזה כ"א. נראה לי : פשוט, דהא תנן במש משנה ג,] הוי רץ לננו וזורת מן העצירה. דהיי צריך שלא יהא אדם נזהל להתישב בכל מעשיו, ועבודתו. מכל מקום, צי אסור לו להתישב, אלא במעשיו, ולצרות מן העז הדניק, כשבא לידי נסיון החוזה. דהיה לו לנאת ודאי כנ"ל, דהיה מתירו עליו היצר. והנה, ממנו ממלרים, אחר שכבר נ צמלרים, והרג את בכורי להתישב ולהתצונן באיזה

כא. לשון המדרש שם: שמו וינוס, בזכות ויעווב בגדו ביו

ז) ואגב צלמי להתעורר בכמוז הלזה 'צחנותי' אה אשר אהון [הנה הוא מדת 'צחנות' (שמות לה, ו) ורחמתי' וכו'] [הוא מדת 'רחום' (שס)], הלא נסדר השלש עשרה מדות 'רחום' מוקדם ל'צחנות' ^ט. והנראה, דהנה אמרו שס בגמרא ברכות (ה, ב-ג) כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את וכו' מוחלין לו על כל עונותיו, ואמרינן שס, בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (משלי טו, ו) 'צחסד ואמת יכופר עון', חסד זו גמילות חסדים, ואמת זו תורה, דכתיב (שס כג, כג) 'אמת קנה', אלא קובר את בניו וכו' מנלן, תנא ליה ההוא סבא משום רבי שמעון בן יוחאי, אחיא 'עון' 'עון', כתיב הכא 'צחסד ואמת יכופר עון', וכתיב התם (ירמיה לב, יח) 'ומשלם עון אבות' וכו' ^ע.

→ ז) והנה זה דרכינו כל היום, כי לא נמקרה הוא צחנותינו אשר ההלכה אחת נלמדת בקל וחומר ואחת בגזירה שוה וכיוצא מהמדות, אבל היא הכל צחמנה נפלאה. דהנה המדות שהתורה נדרשת בהם הלא הם תורה שבעל פה נמסרו מסיני, והמה מכוונים להי"ג מדות של רחמים הנכתבים בתורה שכתב ^ט, דהיינו כשילמוד האדם מדת 'קל וחומר' מעורר מדת 'א"ל' ^{עב}. [ועיין בכתבי הקדוש מוה"ר דב צער זללה"ה (מגיד דבריו ליעקב אה קלו), אמר, הנה משה שהתפלל על אחותו 'א"ל נא רפא נא לה' (צמדבר יב, יג), הנה ראה לעורר מדת 'א"ל, השיב לו הקב"ה (שס פסוק יד) 'ואביה ירק' וכו', היינו למוד קל וחומר ^ע ויתעורר מדת 'א"ל' ^ע]. וכשילמוד

יודעי בינה

שנמשכים אליה מ"ג מדות עליונות תורה שבכתב, הנדרשת ב"ג מדות אלו דוגמת י"ג אלו, כי כל מה שיש בתחתונים יש בעליונים, ומשם נחפשת בתחתונים".

עב. שהיא המדה הראשונה לשיטת רבינו הסובר (לעיל אות ג) כדעת הזוה"ק והאר"י ז"ל.

עג. וכמו שאמרו תנ"ל (ב"ק כה, א; ב"ב קיא, א; ובהם ט, ב) 'תניא מדין ק"ו כיצד [- מנין שהתורה ניתנה לידרש בקל וחומר], 'ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים', ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון' [פירושו, אילו נזף בה אביה וכי לא היה ראוי שתהא נכלמת ונזופה במשך שבעה ימים, ק"ו לשכינה, מאחר שנוזף בה ה' כ"ש שיש לה להיכלם ולהיות נזופה במשך י"ד יום].

עד. עיי"ש שהקשה למה לא נכתב בתורה בפירוש תשובת הקב"ה 'קל וחומר לשכינה י"ד יום', וגם מדוע השיב הקב"ה למשה דרך ק"ו ולא אמר לו בפירוש שתיסגר שבעת ימים. ותירץ, דכיון שביקש משה שתתעורר מדת 'א"ל ותפא את מרים, וכמו שביקש 'אל נא רפא נא לה', לכן אמר לו הקב"ה שידרוש בדרך קל וחומר וע"י כן תתעורר מדת אל, כי מדת קל וחומר מכוון נגד מדת 'א"ל שרצה הקב"ה

טו. כמו שנאמר (שס) 'ה' ה' אל רחום וחנון', 'רחום' קודם ל'חנון'.

ע. שם: 'כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו. אמר ליה רבי יוחנן, בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (משלי טו, ו) 'בחסד ואמת יכפר עון', 'חסד' זו גמילות חסדים, שנאמר (שס כא, כא) 'ירדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד', 'אמת' זו תורה, שנאמר (שס כג, כג) 'אמת קנה ואל תמכור', אלא קובר את בניו מנין, תנא ליה ההוא סבא משום רבי שמעון בן יוחאי, אחיא 'עון', 'עון', כתיב הכא 'בחסד ואמת יכפר עון', וכתיב התם (ירמיה לב, יח) 'ומשלם עון אבות אל חיק בניהם'."

עא. כי הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן (המנינים כספרא י"ג מדות פ"א) המה מפתחות מכוונות לעורר ולפתוח הי"ג מדות של רחמים, וכל מדה ומדה שימדוד האדם בלימוד התורה שבעל פה מעורר נגדו בגבהי מרומים אחת מהי"ג מדות של רחמים המבוארים בתורה שבכתב, וכדאיתא בזוה"ק (ח"ג וכת, א) 'תליסר דרחמי דאורייתא דאתמר בהון בשלש עשרה מדות התורה נדרשת', ונתבאר ענינו בפרע"ח (שער עולם העשיה פ"ו) "הנה אין ספק כי התורה התחתונה שנדרשת ב"ג מדות אלו,

יחפד
יחוב
עיקר
היות
אשר
הגון,
ל פי
לא
וכו',
יחוס
רחס
אמר

השם
מרא
זפלה
השם
זר"ע,
נמים
גולה

זיכא
על
כרין
ותוך
זסור

בני
של
זי"ג
ניס'
כות
ומר
לה'

שית

מובחר צבי אילן שפירא צבי
מכין יוצי גינה

אדם 'גזירה שוה' מעורר מדת 'רחום' ע"ה, וכן באינן ע"ה.

והנה כשיש לאדם ח"ו עונות ונגזר כנ"ל, הנה בלמדו 'גזירה שוה' מעורר מדת 'רחום', ומדת 'רחום' זה סגולתה, 'והוא רחום' יכפר עון ולא ישחית' (מהלים ע"ה, לח), אפילו כשנגזר ח"ו השחיתתה על שונאי ישראל, במדת 'רחום' - יכפר עון ולא ישחית'. ולפי זה הנה מצין גם כן צכאן, דלצעבור זה נלמד הדבר בגזירה שוה, הנה כשילמוד האדם הגזירה שוה הזאת אחי' 'עון' 'עון', הנה יעורר מדת 'רחום' יכפר עון ולא ישחית', הכן הדבר.

והנה מולדות הצניס הם צסגולה צהמעורר מדת 'וחנון', כמו שאמר יעקב (בראשית לה, ג) 'הילדים אשר חנ"ן חלקים את עבדך', על כן במדות שהמורה נדרשת בהן היא מדת 'צנין אב', כי סגולתה לעורר מדת 'וחנון' שמסוגלת לצניס שהן 'צנין אב', הכן ע"ה. אם כן לפי זה מצין מדת 'וחנון' מסוגל להוליד צניס, ומדת 'רחום' מסוגל להחיות הצניס שיהיו חיים וקיימים. על כן נאמר צפסוק כסדר הזה, 'וחנותי' [מקודס להוליד צניס], 'ורחמתי' [שיהיו הצניס חיים וקיימים], הכן הדבר, וצמקומות אחרים הארכתי צעניס הללו צרצח ידי' ע"ה.

יודעי בינה

שיעורר משה מדת א"ל, לכן אמר לו בדרך קל וחומר שהוא מכון נגד מדת א"ל.

ע"ה. וכמו שכתב בצרע"ח (שער עולם העשיה פ"ו; וע"ע שער מאמרי רד"ל - מדרשים): "מגזרה שוה, לפעמים תקבל [המלכות] מתפארת שכתפארת, שהוא מכריע בקו השוה בין החסד וגבורה [הנקראת תפארת, והיא מדת הרחמים (כמבואר בתק"ז קכג, א)], ואז יהיה העולם נידון בדרך ממוזג, לא רחמים גמורים ולא דין גמורים, אלא גזרה שוה לשניהם ממוצעת בסוד התפארת".

ע"ו. ובוה מכאר רבינו (אגרא דכלה פדשת בראשית) מה שאמרו הקדמונים (ראשית חכמה שער העונה פ"א אות יד בשם הגאונים), דכוונת הקב"ה באמרו למשה בשעה שגילה לו הי"ג מדות של רחמים אם יעשו בני לפני כסדר הזה אני מוחל להם' (עי' ר"ה י"ו, א), היינו יעשו לפני כסדר הזה' בפועל ממש, כלומר יעשו כמדותיו ית"ש ויקיימו מצות 'והלכת בדרכיו' (דברים כח, ט) - מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' (עי' לעיל אות ד באריכות). ומבאר רבינו ש'והלכת' הוא לשון הלכה, היינו כשאנו עוסקים בהלכה ודורשין קל וחומר שהיא המדה הראשונה כ"ג מדות שהתורה נדרשת בהם מעוררים מדת א"ל, וכן ע"ה שדורשים מדת גזירה שוה מעוררים מדת רחום, וע"ה כן השי" מדת עלינו ומוחל עונותינו, וזהו כוונת אמרם ד"ל 'מה

הוא רחום אף אתה רחום', היינו עשה גם אתה מדת רחום, ע"ה שתלמוד גזירה שוה ותעורר מדת רחום. ועל פי היסוד האמור בפנים כתב רבינו באגרא דפרקא (אות של): "מנהג ישראל, אדם כשעוסק בתורה ומתקשה באיזה דבר הוא מסלסל ומהפך בוקנו וממשמש בו, והלא דבר הוא, ונראה לי, דהנה הוקן מרמו ל"ג מדות של רחמים, וידוע ד"ג מדות שהתורה נדרשת, מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים, וכאשר האדם אינו מבין איזו דבר אינו יכול להגיע לאיזה מדה שהדבר הזה נדרש בו, והנה ממשמש בזקנו ובאיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא ומתעוררים י"ג מדות של רחמים ומשפיעים ל"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ומושפעים אל האדם, ואז מתגלה לו הדבר הנעלם מאתו".

ע"ו. כי ע"ה הכן נעשה האב לאב, נמצא כי היבנין אב' נעשה ע"ה הבנים הנשפעים ממדת 'וחנון', לכן מכון מדת 'בנין אב' נגד מדת 'וחנון'.

ובאגרא דכלה (פרשת מקץ) כתב רבינו באופן אחר קצת: "במדות שהתורה נדרשת בהן הוא בתורה מדה הג' נגד 'וחנון' הוא בנין אב', היינו, שיהיה להשבטים חנינה מבנין אב, היינו זכות אבות, אפילו ת"ו לא יהיה להם זכות בגלות, יעמוד להם היבנין אב' - היינו זכות אבות".

ע"ה. ע"ה ר"ח מאמר ד אות ג; שבתות מאמר ג אות

ח) וכיון שצאתי לכלל מדות שהמורה נדרש על ידי של רחמים כמו שכתב אמרי קדוש דצרי מחו מוה"ר צבי הירש [מזו אמר צברימא דרבי הי"ג מדות 'וכאן ש הכתוב השלישי ויכ המפרשים כתבו מיצ 'וכן' ע"ה, אצל גם מיצב וגם למה לא אמר 'ו

ה; שם מאמר ו אות ב; מאמר ד דרוש ב; סיון מאמר י אות ו; שם אור ד; אדר מאמר ד אות יד; דכלה פרשיות בראשית; וכהנה רבות בשאר ספרי ע"ה. הנה הגירסא בספרא דרושי עלינו לשבח דרוש הארז"ל (שער הכוונות דו שער עולם העשיה פ"ב) שיש בספרא 'וכן', אין כוונה ל'וכן' עם פת"ח, ע"ה שו הט"ז (אריה ס"י קכו סק"ד) שבע"פ - כלל המדות היא למהרש"ם מבערואן אר"ח כ תורה שהביא שבנחל: הלכות תפלה ס"ו ד] הב לומר 'וכאן'. פ. היינו למה הוצרכה המדות מה שלא מצינו שם. וכבר עמד בזה הש המדות אותיות ד-ה ואותיות ספר קרבן אהרן. פ"א. שם: "תניא רבי אי 'ונקה' שכבר נאמר 'לא ינקה' שכבר נאמר 'ונקה' ואינו מנקה לשאינן שב

ח) וכיון שצמתי לכלל זה לדבר מענין הי"ג מדות שהמורה נדרשת, שהם מפמחות מכוונות לפתוח על ידיהן ולעורר הי"ג מדות של רחמים כמו שכתבתי לעיל, הנה לא חכיד אמרי קדוש דברי מחומי כבוד הרצ הקדוש מוה"ר צבי הירש [מוזידיטשוב] זוק"ל, אשר אמר בצרייתא דרבי ישמעאל, אמר בסוף הי"ג מדות 'וכאן שני כתובים וכו' ויצא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, הנה המפרשים כתבו תיבת 'וכאן' הוא כמו 'וכן' ע"כ, אבל גם תיבת 'וכן' אין לו ביאור. וגם למה לא אמר 'וכן' רק 'וכאן'.

→ ואמר הוא זללה"ה, דהנה מדה הי"ג צמורה הוא 'ונקה לא ינקה' (שמות לה, ז), והנה בגמרא (שבועות לט, א) רמינן, נאמר 'ונקה' ונאמר 'לא ינקה', הא כיצד, מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינם שבים ע"כ, ונראה שלמדו הדבר מן הי"ג מדות שאמר מיכה בפסוקי 'מי אל כמוך' וכו' עד 'מימי קדם' (מיכה ז, יח-כ"ב), שהן מכוונות אל הי"ג מדות שצמורה [כידוע למשכילים ע"כ] והנה 'מימי קדם' [שהוא מכוון נגד 'ונקה לא ינקה'] הוא רמז אל התשובה שקדמה לעולם ע"כ, והוא המכריע, דמה שכתב צמורה 'ונקה לא ינקה'

יודעי בינה

ה; שם מאמר ו אות ב; שם מאמר י אות י; ניסן מאמר ד דרוש ב; סיון מאמר ה אות טז; תשרי מאמר י אות ו; שם אות לה; שם מאמר יב אות ד; אדר מאמר ד אות יד; שם מאמר ז אות ג; אגרא דכלה פרשיות בראשית; וישב; בא; קרח; דברים; וכהנה רבות בשאר ספריו הקדושים.

פב. היינו הפסוקים: "מי אל כמוך נשא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם חתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם".

עג. הנה הגירסא בספרא הוא 'וכן', (וכן הביא בשעה"כ דרושי עלינו לשבח דרוש א), אלא שמבואר בכתבי האר"ז"ל (שער הכוונות דרושי עלינו לשבח שם; פרע"ח שער עולם העשיה פ"ב) שיש לומר 'וכאן', (ומה שכתבו בספרא 'וכן', אין כוונתם ל'וכן' עם צירי"י אלא ל'וכן' עם פת"ח, ע"י שעה"כ שם דרו"ק]. וכן פסק הט"ז (א"ח ס"י קבו סק"ד). ברם גירסת השל"ה (תורה שבע"פ - כלל המדות) היא לכאורה 'וכן' (ע"י דעת תורה למחרש"ם מבערוזא א"ח ס"י קבו ס"ב). ועיי"ש בדעת תורה שהביא שבנחל אשכול [על ספר האשכול הלכות תפלה ס"ו ד] הביא בשם מהר"ם מרוטנבורג לומר 'וכאן'.

פג. וכדאיתא בוזה"ק (ח"ג קלא, ב באר"ד): "קם רבי יצחק, פתח ואמר 'מי אל כמוך נושא עון וגו' ישוב ירחמנו וגו' חתן אמת ליעקב' וגו', חנא תליסר מכילן אתחזון הכא -] שלש עשרה מדות הרהמים נרמזין כאן בפסוק זה], וכולהו נפקין מתליסר מבויעין דמשח רבות דתיקוני דיקנא קדישא, עתיקא דעתיקין, טמירא דטמירין] - וכולן יוצאין ונמשכים משלש עשרה נחלים של שמן המשחה של הזקן הקדוש דאריך אנפין, שהוא זקן יותר מאבא ואימא, והוא מוסתר ומלובש באבא ואימא].

פ. היינו למה הוצרכה ל'וכן' לקושרה עם שאר המדות מה שלא מצינו בשאר הי"ב מדות המנויות שם. וכבר עמד בזה השל"ה הק' (תורה שבע"פ - כלל המדות אותיות ד-ה ואותיות ט-י), ועיי"ש מה שכתב בשם ספר קרבן אהרן.

ומבואר שם הסדר: "מי אל כמוך' חד, 'נושא עון' תרי, 'ועובר על פשע' תלת, 'לשארית נחלתו' ארבע, 'לא החזיק לעד אפו' חמש, 'כי חפץ חסד הוא' שית, 'ישוב ירחמנו' שבעה, 'יכבוש עונותינו' תמניא, 'ותשליך במצולות ים כל חטאתם' תשעה, 'חתן אמת ליעקב' עשרה, 'חסד לאברהם' תד סר, 'אשר נשבעת לאבותינו' תריסר, 'מימי קדם' תליסר, לקביל דא יאל רתום ותנן' וגו'".

פא. שם: "תיניא רבי אלעזר אומר, אי אפשר לומר 'ונקה' שכבר נאמר 'לא ינקה', אי אפשר לומר 'לא ינקה' שכבר נאמר 'ונקה', הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים".

פד. וכמבואר בפסחים (נד, א) שכמה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואתד מהם הוא התשובה. (וכן היא דעת ר' אהבה בר זעירא בבר"ד א, ד עיי"ש).

דסתמן אהדדי, הוא משום שהכל תלוי במשוכה.

וזהו שאמר התנא בסוף מדה הי"ג שהוא מכוון והמפתח למדת 'ונקה לא ינקה', אמר, 'וכאן' [היינו במדה הזאת] 'שני כתובים המכתישים זה את זה', היינו נאמר 'ונקה' ונאמר 'לא ינקה', 'עד שיבא הכתוב השלישי' [של מיכה, והיינו 'מימי קדם' הרומז על המשוכה שנצרכה קודם לעולם] 'ומכריע בנייהם' [לומר לך שהכל תלוי במשוכה], מנקה הוא לשבט ואינו מנקה לשאינם שבט, עד כאן דבריו ודפח"ח, יהא רעוא שיהיו שפתותיו דובנות, ואי"ה במקום אחר אטייל צוה ארוכות וקצרות כיד ה' הטובה עלינו (עי' מאמרי תמו אב מאמר ג אות ז).

טו כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך [לא יניח לך לחלישות ורפיון כח"ה] ולא ישחיתך (דברים ז, לא), ובאס ח"ו יגרמו העונות שיבואו שונאי ישראל לידי יסורין, על

כל פנים 'ולא ישחיתך', וישלח רפואה ותעלה, כן רריך לומר הפשט. יש להתבונן למה הזכיר דוקא אלו השני מדות א"ל רחום. וגם מהראוי להתבונן מה שייכות לאלו השני שמות א"ל לא ירפך ולא ישחיתך.

וגראה לי לפרש, דאמרינן בגמרא ברכות (ה, א) משמיה דר' יוחנן, על הפסוק 'אשרי הגבר אשר תיסרנו וכו' ומתורתך תלמדנו' (תהלים ז, יב), אל תקרי 'תלמדנו' אלא 'תלמדנו', דבר זה מתורתך תלמדנו קל וחומר משן ועין, מה שן ועין אחד מאבריו של אדם עבד ינא צהן לחירות (עי' שמות כ, כו-כז), יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה. הנה הוא נלמד מקל וחומר, ואמרינן בגמרא אחר כך (שם): והיינו דריש לקיש, דאמר ריש לקיש נאמר צרית צמלת, ונאמר צרית ציפורין, מה מלח ממתקת את הצפר אף יסורין ממרקין כל גופו של אדם (עי' ההנה

יודעי בינה

פח. וכן פירש רש"י שם: "לא ירפך מלהחזיק בך בידי. ולשון 'לא ירפך' לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאצלו". פו. כוונת רבינו ליישב אומרו 'לא ירפך ולא ישחיתך' דהוי כפל לשון, גם אומרו 'ולא ישחיתך' מיותר שהרי בכלל מאתים מנה, וכיון שלא ירפך וודאי שלא ישחיתך. לזה מבאר רבינו שהמשך הכתוב הוא כשיחטאו ישראל ח"ו ויבואו עליהם יסורים, נגד זה באה להם ההבטחה 'ולא ישחיתך' שלא שע"י התשובה שיעשו (כמבואר שם בפסוק הקודם 'ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו') תבא להם רפואה ותעלה לכל יסוריהם. וכ"כ רבינו בחיי (פרשת כי תשא) ש'ולא ישחיתך' היינו ביסורים שכבר באו עליך, וכלשונו: "כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך", ומצינו לשון השחתה ביסורים, שנאמר: (ישעיה נב, יד) 'כן משחת מאיש מראהו', ופסוק מפורש (איוב לג, כ) 'ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי

כופר" (וע"ע של"ה הק' בשער האותיות אות אלי"ף - אמה ואמנה; ברם ע"י נועם אלימלך פרשת ואחחנן). פז. שם: "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וכו', מה תלמוד לומר 'אשרי הגבר אשר תיסרנו' [ה' ומתורתך תלמדנו', אל תקרי 'תלמדנו' [שפירושו, שע"י היסורים שב האדם בתשובה ולומד תורה] אלא 'תלמדנו' [שמשמעו שמן התורה למדים גודל מעלת היסורים], דבר זה מתורתך תלמדנו, קל וחומר משן ועין, מה שן ועין אחד מאבריו של אדם; עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם; על אחת כמה וכמה". פח. ולכן כשביקש משה על מרים שחתרפא מצרעתה ומיסוריה ביקש "אל נא רפא נא לה" (במדבר יב, יג), כי השם א"ל מתעורר ע"י מדת קל וחומר אשר סגולתה להמתיק הדינים ולרפא את האדם מיסוריו (מגיד תעלומה ברכות שם). פט. שם: "והיינו דרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי

נלמד הדבר בגזירה בקל וחומר וגזירה

ובבר ידוע לך, קל מדת א"ל,

(עי' לעיל אות ז). והי' כח ותוקף, מלשון (מלכים-ב כד, טו), ומו' עת, לת) 'והוא רחום והנה לפי זה מו' המבוארין בתוכחו ה' אלקיך, היינו

שמעון בן לקיש, נא ביסורין, נאמר ברית 'ולא תשבית מלח דכתיב (דברים כח, טט) האמור במלח מלח האמור ביסורין יסו' אדם".

צ. שהוא מלשון תוקן בבל ויקח מישראל והתחוק של הארץ.

צא. וכמו שפירש רבי מורה שלא יניח אוח

צב. מנצפ"ך המה י כ' הבאים תמיד בס וכדאי'א בווה"ק ת) חמשה גבורות" ע"י נמשכות תמש גבורו הדאשונות מחסד ע הם חמש גבורות, ונ שלש אותיות אחו פעמים דין בגימטרי; הם חמשה דינים הנכללין בחמשה ג נקראים דינין דדכו דקדדינותא (כמבואר פ"ר דינין דנוקבא, המתעוררין מבינה

לחדש שילאו ממלכתיים ונתוספו אז צ' ימים שב' לילות
 האירו כיום, ליל יציאתם וליל שטברו העם, ועפ"ז
 מפרש המדרש הג"ל עיי"ש, והשתחא ח"ש אורי צים,
 כפירוש הגאון מהר"ן ע"י קפ"ת נחשון, וישעי צים,
 שנתארך מלכות בית דוד ע"י ויאר את הלילה שצים.

ור"א קרב זה אל כל הלילה. בצעה"ע איתחא, צ'
 דסמיכי דין ואידך (ישעי' ו' ג') וקרא זה אל
 זה ואמר קדוש עיי"ש. ולדעתי יראה לרמז דידוע
 דשורש כל הברות ושכחת החורה והדת צה ע"י
 שמתערבים בגוים וילמדו ממעשיהם ומתדמים להם
 בשם לשון ומלבוש, כלפי מה שאמרו צהחומא פ' בלק
 (אות ע"ז) צכות ארבעה דברים נגאלו ישראל
 ממלכתיים שלא שנו את שמוהם, ולא שנו את לשונם,
 ולא גלו מסתריים שלהם, ולא נפרצו צעריות. ומרן
 החת"ם ז"ל צוואתו הקדושה אסמיכי' אקרא
 (צראשיה ל"ג י"ח) ויצא יעקב "לשם", שם לשון
 ומלבוש, שלא למד ממעשה לצן לשנות אלו הג'
 עכ"ל"ק. ואני אמרתי צעניי רמז שנאמר (דברים כ"ז
 י"ע) ולתחך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה
 "לשם" ולהפארת, דע"י שמירת אלו הג' יוכלו ישראל
 להתעלות בכל ועל כל, וי"ל דזהו כוונת חז"ל אלמלי
 היו ישראל צאגודה אחת אין כל אומה יכולה לשלוט
 בהם, היינו שאם היו צאגודה צפני עלמם שלא ילמדו
 ממעשה הגוים, אין כל אומה ולשון יכול לשלוט בהם,
 וזהו הרמז כאן, ולא קרב זה אל זה, פירש"י מחנה
 אל מחנה, כלומר מחנה ישראל לא יתקרב ויתדמה
 למחנה הגוים, כל הלילה פירוש בכל ימי הגלות שנגלו
 ציניהם אז, וקרא זה אל זה ואמר קדוש, יכולים
 להתעורר לקדושת ה' ולתורתו כיה"ר.

ו' יבואו בני ישראל צחוק הים ציבשה. וצמדרש
 (הוצא ציש"מ) הים ראה וינס צרייתחא
 דרבי ישמעאל ראה. וי"ל לפרש צב"ד, עפ"ד היש"מ
 צפירוש המדרש ראה ישראל צאים ורכוש מלכתיים
 צידם, ותמלית דבריו, לפי מה שאחז"ל אלמלי ישראל
 צאגודה אחת אין כל אומה ולשון שולט בהם, דהענין

מלות יצום, אלא על כרחך דקיי"ל כאצח שאל ואין
 כאן מלות יצום, והשתחא מתפרש המדרש אורי צים,
 דהיינו שזכה למלוכה שנקרא אור פני מלך חיים ע"י
 הקפ"ת לים, וקשה דילמא משום שהורה ואי דדי
 לכפר על העצירה י"ל שאין כאן עצירה רק מלות
 יצום, וע"כ דעיקר כאצח שאל דחליה קודם ואין
 כאן עשה דוחה ל"ת, וממילא הוב ישעי דהוי ראי'
 מצועז שמוחר לצח צקהל כנ"ל עכ"ד, והחת"ם פירש
 עפ"י"ז דצרי ש"ם (מו"ק ע' ע"ה) גבי על העובד
 שעשה ה' לישראל עמו ולדוד עבדו עיי"ש.

ורחמידיה גדולה צעיני על בני גאונים וקדושים איך
 צנו צנין על יסוד דברי המהרש"א ולא
 הרגישו שדברי המהרש"א אינם עולים לפי פשטותו,
 כמו שהקשה הגאון מהרי"פ צאור צלום צעין יעקב
 שם, דאם הרמז"ן כתב שעשו כן קודם מתן תורה
 אצל לאחר שנתנה תורה ונתחדשה הלכה דרק צאשה
 את שייך יצום איך שייך עשה דוחה לא תעשה צשאר
 קרובים עיי"ש. שהניח צנ"ע, וצהג"ה שנדפס שם
 חירן דמהרש"א כתב כך רק לפי טעות דואג ושונאי
 דוד ולא לפי האמת, ועיין עיון יעקב שם שכתב
 שטעותם הי' דנהי דנקצות מותרות מ"מ אם נולד בן
 זכר חזרה האיבור למקומה, וגם צם' ישרש יעקב
 (על יצמות) הקשה כן על המהרש"א.

ור"י נראה צביאור דברי המדרש לפי דרכו של הג'
 מהר"ן הג"ל צעז"ה. על פי דברי המקובל
 מוכ"ר יואל צעל שם זלה"ה ז"ל שהוצא צצני יששכר
 ניסן (מחמר צ' אות ח') על המדרש על הפסוק
 (תהלים קל"ע י"ח) ואומר אך חושך ישופני דקאי על
 יאשי' המלך שצבר שופסק המלכות צימיו ושזב אמר,
 ולילה כיום יאיר, מי שהאיר לישראל צמלכתיים ועל הים
 יאיר לו, וציאר הג"ל לפמד"א צשמו"ר (פט"ו כ"ו)
 על כירה יכון עולם (תהלים פ"ע ל"ח) דמלכות בית
 דוד נמשל ללצנה שט"ו ימים נוספת האור, כך
 מאצרהם עד שלמה ע"ז דורות, וע"ז ימים מתמעטת
 כך מרחצטם עד לדקי' ע"ז דורות וצבדקי' עור את
 עיניו, והקשה היפ"ת הא מרחצטם עד לדקי' איכא
 י"ז דורות, ותירץ צעל צרכת שמואל דישראל נדמו

הר"י ר' רפאל צ'אצור צצני
 אצ"ל פרי"מיון וקרא בני מרג

הקצ"ה שיצקט, והקשה האו"ח הק' דאין זה מקום התנאי רק צשעת הצקיעה הו"ל להזכיר התנאי עיי"ש. ויש לדקדק עוד דפשטות הקרא לאיתנו הוא לחוקפו הראשון ולפי הדרש הוא ממש הכיפוף, ויש להתאמץ לקרצן מה דאפשר. ונראה לפרש על פי מה דקיי"ל צבי"ה (ה' ע"ג) דצתקנת חכמים אפילו נחצטל טעם החקיה מ"מ לא צטלה התקנה כל זמן שאין נמנו עליה לצטלה, ונפקא לן מהא דכתיב שובו לכם לאהליכם (דברים ה' כ"ז), והכי הלכתא, וצמטשר שני (פ"ה מ"ג) איתא דצתוך מהלך יום א' לירושלים ה' אסור לפדות כרס רצעי ותנאי ה' צדצר שאימתי שירצו יחזור הדבר כמו שהי', ופירש החוספות יו"ע (ד"ה ותנאי) דחששו שלא יהי' צ"ד גדול וצלא התנאי שיוכל לחזור אין בית דין יכול לצטל דצרי צ"ד חצירו כו' ולא היו יכולין שוב להציה פירות אפילו הוה צה לורך, להכי הולרך לתנאי עיי"ש, ומטעה י"ל דגם צזה מכח התנאי להצקט לפני ישראל ה' הדין ונתן שכיון שהולרך לכך ישאר כן, כי מי יצטלו, לכך הולרך מיד גם זה התנאי שאח"כ יחזרו לקדמותו, וזהו לתנאו לאותו תנאי שיחזור לדרכו, וא"ש דהפשוט והדרוש מתאחדין ולדקו יחדיו, ועיין ישמח משה.

ויישע ה' ציוס ההוא את ישראל מיד מנרים. איתא בילקוט (רמז רמ"ח) והוצא צחורה משה לחת"ם (דף כ"ד ד') פתח עוזא שר של מנרים לפני הקצ"ה ואמר לפניו רצש"ע עם זו שאתה מוציא ממנרים יש לי דין עליהם יצא מיכאל שר שלהם וידון לפניך, צאוחה שעה ח"ל הקצ"ה למיכאל צה ודון עמו, פתח עוזא שר של מנרים ואמר רצש"ע אחה גזרת על אומה זו שיהיו משועצדין תחת עם שלי ת' שנה, שנח' ועצדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולא נשתעצדו אלא פ"ו שנה משנולדה מרים, אלא תן לי רשות ואחזירם תחת ידי אומה שלי עד ת' שנה, מיד שתק מיכאל, אמר הקצ"ה יש לי ללמד זכות על צני כלום נשתעצדו אלא צשציל דבור אחד שדצר הצרהם אהביו שאמר צמה אדע כי אירשנה, ואמרתי לו ידוע

דישראל סצח יעקב אצינו ה' צו כל השלימות האפשרי כדכתיב (צרחשית ל"ג כ"ט) כי שרית עם חלקים ועם אנשים ותוכל, וכל האומות וכל הטעב ה' משועצד לו, וכשנסחלק נתחלק אותו השלימות צי"צ שצעים, ושצ צם' ריצוח שהם נשמת כלל ישראל וע"כ צאגודה אחת יש צהם אותה שלימות והכל משועצד להם, והגה ענין וישאלו איש מאת רעבו נאמר להם זמן הרצה קודם יליחם, ועכ"ז לא ה' צכל הס' ריצוח א' שיהי' מגלה סוד זה למנרים, כי אילו ידעו לא היו משאילים להם, ומדילאו דרכוש, נשמע שהי' ציניהם אהדות וכדאיתא צמדרש שלא ה' צהם דלטורין, וזהו ראה "ישראל" סצח, ר"ל אותו כח והטעם משום דרכוש מנרים צידם והי' צהם אהדות כנ"ל עכ"ד.

והגה המפרשים דקדקו צצרייתא דר' ישמעאל מה דתני מרשת "צהן", דהוא מיותר, ותירצו דרמז דהני י"ג מדות מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים, וידוע מה שפירש הגה"ק מהר"ל מזידיטשוב ז"ל צנוסח "וכאן" צ' כחוצים וכו' הוצח צצני יששכר חלול (מאמר צ' אות ח'), ורק מי שדצוק צבי"ג מדות של רחמים והמדות הם "צהן" משיג צשלימות דרכי החורה כמ"ש צמאור עינים (פ' חיי ד"ה להצין הענין). וצר"ה (י"ז ע"ג) לפי חד גירסא איתא חס יעשו צני לפני כסדר הזה, והכוונה דצכל המדות שאפשר לקיימם יעשו צפועל כן אז אינן חוזרות ריקס, ומה כן אותן המדות רחום וחנון ארך אפים ורצ חסד וגו', ומי שיש צו מדות הללו ודאי שיש לו אהדות עם כל אחד מישראל, וזהו שפירש המדרש כאן צרייתא דרצני ישמעאל ראה, שמפורש צו שהי"ג מדות החורה חלויים צי"ג מדות של רחמים, וכיון שראה שישראל הם צרום המעלות שראחה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל הנציה (רש"י ע"ו צ' ד"ה זה חלי), על כרחק שהם דצוקים צאותן מדות, ויש צהם אהדות והטעב משועצד להם וע"כ וינס.

וישב הים לפנות צוקר לאיתנו. צמדרש (צ"ר פ"ה ה') הוצח צצעה"ע איתא, תנאי חנה

דרוש בא

דרוש לשבת הגדול תקע"ג לפ"ק

ביאור הדקדוקים בתפילת "הוא יפתח ליכנו בתורתו וגו'"

מי שאינו חריב ב"ועשית הישר והטוב" אינו זוכה לירושת הארץ ולעוה"ב

ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו וכו' הוא יפתח לבנו בתורתו וכו', יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שנשמור חקיך בעולם הזה וכו'. ויש לדקדק טובא, והעיקר שאמר הוא יפתח לבנו בתורתו ולא אמר יהי רצון שתפתח לבנו בתורתך, ואחר כך אמר יהי רצון שנשמור חקיך, ויותר יצדק יהי רצון שתפתח לבנו מלומר שנשמור חקיך, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות ל"ג ע"ב). ועוד מה חקיך בעולם הזה, פשיטא דבעולם הזה קאמר. ועוד מה מסיים ונזכה ונחיה וכו', פשיטא דהשומר חקיו ית"ש יטול שכרו. גם מה אמר לעיל למען לא ניגע לריק, מה צריך טעם למה יפתח לבנו, הלא זה כל האדם.

והנלפע"ד על דרך מה שאמרו חז"ל (מגילה ו' ע"ב) יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, הני מילי במילי דשמיא אבל במילי דעלמא סיעתא הוא משמיא. דלפע"ד אין במילי דעלמא להצליח בסחורה אלא על פי מה דכתיב (דברים ו' י"ח) ועשית הישר והטוב בעיני ה', וכתב הרמב"ן אחר שצוה לעשות ולשמור כל חקיו ומצותיו אשר צוה ית', הוסיף עוד מצות עשה לעשות הישר

והטוב שהוא הפשר[ה] ולפנים משורת הדין, עד שהכניסו בו רבותינו ז"ל דינא דבר מצרא (ב"מ ק"ח ע"א), משום שאין הספר יכול לפרוט כל הפרטים עם רעיו ושכניו המשתנים לפי המקום והזמן ולפי האדם, על כן אדם מצווה ועשית הישר והטוב. ואם נסתכל בקרא שאמר אחר זה השכר על זה ביאת הארץ, נראה בחוש כי אפילו יהיה אדם צדיק גדול ומעמיד דבריו על הדין, והוא נוגע בשל חברו ובמצד וגבול שלו ואומר אין פשע כי לא פורש בתורה, אינו זוכה לירושת הארץ, שהרי לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא נכנסו לפנים משורת הדין (ב"מ ל' ע"ב), ומכל שכן שלא יזכה לארץ העליונה לעולם הבא.

ואמנם מצינו צדיקים ואנשי מעשה המוסרים נפשם על דקדוק קל האמור עם הספר, אבל במה שבינם לחברו מורים התיירא, ולא כל אדם זוכה להעביר מדותיו. על כן אמר יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, כי כל המייגע לעבוד ה', ימצא מקום לה', והני מילי במילי דשמיא בין אדם למקום, אבל במילי

בהעברה על המיזות צריך סיעתא דשמיא

עשית הישר והטוב - מצד שבראנו ה' כאיש אחד חברים

ביאור שאלת החכם ותשובתו

דעלמא ר"ל ע
דעלמא, סיעתא
א
ולבוא אל הנ
הישר
קבלתינו התורה
להיות בני אדו
שלנו בדת אמו
ממון חבירך חב
מיי"ב). והיינו ד'
שבראנו לכבודו
בשורה כאיש א
נתן לנו תורת
בתוכינו, ואמר,
אמת, אין ספק כ
למען לא ניגע
ולא מצאנו, אב
יהי רצון שנשמ
העולם הזה, כי
ועל ידי שמירתו
וברכה לימות ה
ובעולם

יבזה יובנו ש:
אף אתה
אין מפטירין אז
לו שחר, שהוא
והתקים וכו' ו
סופרים אין
אפיקומן. גם
מוזכרים בהתו
(דברים ו' כ') א
והטוב שכתבת

א. ראה גם תו"מ אחרי ע"ג ב' ד"ה והנה: "ידוע כי בתחלת הענין יותר נוה לאדם להתחסד ולהוסיף סייגים בדברים שבין אדם למקום מליכנס לפנים משורת הדין בין אדם לחבירו כי קנאת איש מרעהו היא (מקהלת ד' ד'), אך אחר ההרגל בסייגים וגדרים במצות ה' יזכה גם לזה". וראה מה שהאר"ך בזה ביערות דבש ה"א דרוש ה' ד"ה ולכן אמרו במדרש. וע"ע שם סוף דרוש ז' ד"ה אמנם טעם אחר.

דעלמא ר"ל עבודת ה' שהוא במילי דעלמא, סיעתא הוא משמיא ולאן כל אדם זוכה.

ולבוא אל המכוון אומר, כי עשיית הישר והטוב איננו מצד קבלתינו התורה אלא מצד בראנו אלוקינו להיות בני אדם ובני איש יחד ושווי שלנו ברת אמת אחת, וצריכים שיהיה ממון חבירך חביב עליך כשלך (אבות פ"ב מ"ב). והיינו דקאמר ברוך הוא אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים בשוה כאיש אחד חבירים. ועוד זאת נתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכינו, ואמר, מה שסיים בנתינת תורת אמת, אין ספק כי הוא יפתח לבנו, משום למען לא ניגע לריק שלא נהיה יגענו ולא מצאנו, אבל מה שצריך תפלה הוא יהי רצון שנשמור חקיך הנוגעים בענייני העולם הזה, כי זה לאו כל אדם יזכה, ועל ידי שמירתו נחיה ונראה ונירש טובה וברכה לימות המשיח בחלק ארץ ישראל ובעולם הבא ובגן עדן.

עשיית הישר והטוב - מצד שבראנו ה' כאיש אחד חברים

ישאלך בנג מחור לאמור מה העדות וגו', אין שום זכר לפסח כלל, ומה זו תשובה שכתובה בצדו עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם ביד חזקה וגו', ומה טעם תלה זה ביציאת מצרים ורוב מצות התורה אינם תלויים ביציאת מצרים, והרי אנו אומרים (הגדש"פ פיוט כמה מעלות) אילו לא הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה דיינו.

אבל הנלפע"ד דמש"כ לעיל דהקב"ה (נוסף) [הוסיף] על מצותיו שנהיה בני ישוב המדינה ולא יעשה לחברו מה דעליו סני (שבת ל"א ע"א), הוא מפאת יציאתינו ממצרים ראוי ומחוייב, כי הנה בכל ז' מצות בני נח לא מצינו שיתחייב פרעה על הכביד עולו על עם הדריים בארצו, והוא מלך ויעש עמהם כרצונו, ואין האיסור על זה בכל ז' מצות בני נח, ולא נתחייב אלא משום שיצא חוץ מגדר מוסר האנושי ונהג באכזריות בעם הבאים לחסות בצילו, ושהיה אביהם הראשון נכבד בעיני המלך והשרים וקבלו בכבוד גדול וכמעט רגע נהפך לאכזר, על כן התחייב בכל אלו הנגעים.

פרעה נענש על שנהג באכזריות מחוץ למוסר האנושי

ובזה יובנו שאלת בן החכם ותשובתו אף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שאין לו שחר, שהוא בקש להודיעו מהעדות והחקים וכו' ומשיבו דקדוק קל מדברי סופרים אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. גם צע"ג דדברי החכם הם מוזכרים בהתורה סוף פרשת ואתחנן (דברים ו' כ') אחר שאמר ועשית הישר והטוב שכתבתי לעיל, ועל זה אמר כי

ביאור שאלת החכם ותשובתו

וכבר אמרתי פירוש הפסוק (תהלים קי"ד ה'-ד') מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור, ובאה התשובה מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוקי יעקב. יראה, השואל שואל השינוי בין קריעת ים סוף לירדן, כי הים נקרע לשני קרעים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם (שמות י"ד כ"ב), והיינו הים כי תנוס שהוא לשון פזור כמו שפירש רש"י על

ביאור שאלת הקרא "מה לך הים כי תנוס וגו'"

פסוק בשבעה דרכים ינוסו לפניך (דברים כ"ח ז'), ואילו הירדן קם נד אחד (יהושע ג' י"ג), והיינו יסוב לאחור ולא לשנים קרעים מימינם ומשמאלם.

והתירוץ על זה הוא כך, כי הים נקרע מלפני אדון חולי ארץ, פירוש מצד היותו ית' מחולל הארץ בכללה יש לנהוג מנהג איש עם חברו, ופרעה לא כן נהג ושינה סדר עולם, ועל כן התחייב לטבוע בים סוף, ולזה הסכימו כל הפמליא של מעלה המיימינים לזכות והמשמאילים לחובה, על כן לרמוז זאת היו המים חומה מימינם ומשמאלם. מה

החילוק בין ים סוף לירדן, דפרעה שינה סדר עולם והאמורים עברו על מצות ה'

שאינן כן הירדן לא נקרע מפני חולי ארץ, כי האמורים לא עשו עמנו מאומה רע, רק מפני היותם עוברים על מצות השם ואנחנו שומרי מצותיו בני אבות הקדושים, וזה מלפני אלוקי יעקב, בבחינת היותו אלוקי יעקב, לא מפני היותו מחולל הארץ אלא מפני שהוא אלוקי יעקב, ולזה לא הסכימו מדת הדין למעלה אלא במדת הרחמים, על כן קמו המים רק נד אחד - נחזור להג"ל שעכ"פ ממה שנגע ה' פרעה נגעים גדולים וביחוד נראה לעין כי חפץ ה' (לא השלים מרן את הדרוש וחבל).

דרוש בב

ב"עוזה", מה שחנני הי"ת דרוש לשבת הגדול תקע"ד לפ"ק פ"ב

פסחים ט' ע"א סוגיא תשע ציבורים של מצה וכו'

במתניתין אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום וכו'. פירש רש"י מוית לזוית. והרמב"ם (הל' חמץ ומצה פ"ג ה"ו) פירש ממקום שמכניסין [צו חמץ] למקום שאין מכניסין צו חמץ. וכתב הרב המגיד שפירוש הרמב"ם מחוור יותר לפי הסוגיא, והכסף משנה כתב שלא ידע איך יולדק על זה לומר שהוא מחוור יותר, ועוד מאי קאמר אס כן מעיר

מחלוקת רש"י והרמב"ם בפ"י המשנה דאין חוששין שגררה חולדה

לעיר אין לדבר סוף מאי ענין זה לזה, צלמא חששא דמקום שאין מכניסין הוא חששא דכולא שחא דלמא פעם אחת גררה לשם, מה שאין כן מעיר לעיר שהוא חששא דשעה אחת צשעת הצדיקה לזה לא נישא.

והנה צירושלמי דפרקין (ה"ב) איתא, אמר ר' יונה הכין לזרחה מתניתין מעיר לעיר מחצר לחצר ממקום למקום מצית לבית, אס חושש אהה מעיר לעיר

ביאור דברי הירושלמי על מתניתין החולדה

אמה חושש מכ מחצר לחצר וכו' כמתניתין אחיה חולדה וכו' ש' חושש, לא כל ממקום למקום שכן מחצר לחצר קרבן הו'

והנלע"ד רש מוית לזוית, ו לבית והדר מו בית הרחוק ול הקרוב יותר, ו כן קשה צסי קודם דהיינו ו הקשה הכי אור למיתני צהיפוך ואחר כך בית ס"ל כהרמב"ם מקומות שאין רחוק לענין ו ועל כן המשך דכתב הרב ה מחוור יו'

ונלע"ד דרש ריש דצדיקה דאור צבטול לחוד שעשה את של עובר אפילו דהמורה סמכ למיעבד יותר, יבטל משום ואחא רב יהו'

ר' יונה ס"ל כרש"י, ור' יוסה - כהרמב"ם

לש"י רש"י קשה, דיחמירו חז"ל לבטל מצד חששא החולדה

א. הלשון אינו מדוקדק כ"כ, דהמ"מ כתב דפירוש הרמב"ם עיקר, ועל זה כתב הכס"מ כיון דלענין דינא ליכא נפק"מ לא שייך לומר פירוש זה עיקר. ומ"מ א"ש תירוץ מרן דבטמור, דכיון דלפי פירוש הרמב"ם מיושב דקדוק דר' יונה שפיר כתב המ"מ דפירוש זה עיקר. וכ"כ המורה הפנים שם לפי מה שפירש בפני משה שם כעין פירושו של מרן, וענו"ש ובשירי קרבן.

רש"י ותוספ' בתגינה י"ז. ד"ה ופנית, וצאלו מן ז"ל היטב צטו"ת חלו"ה סי' קמ"ט וסי' קנ"ב, אבל דעת הטורי אגן שם (ד"ה דמתי) דצו"ט הוא רק מדרגתו, וכן דעת יש מפרשים צמארי צצלה סוף דף י"ב ע"א, והאריך צה המנחת מינוך מלוה רמ"ל אות ה'.

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה וגו' וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוף פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים. בא לרמז, כי הנה העוה"ז הוא ים סוער על באי עולם, ועם ה' אלו גם בעמדם בים הזה, דהיינו בעולם הזה, מ"מ עומדים ביבשה, ואינם טובעים במצולותיו. אבל הרשעים, כפרעה ורכבו ופרשיו, המה באים אל תוך הים של העולם הזה וטובעים במצולותיו. (תר"מ ע"ג ד"ה ד')

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. הנה כלל ישראל גם במצרים היו גדורים מהעריות, כמ"ש חז"ל (ונפרט"י נמדנר כ"ו ה') שהיו האומות מביזין אותם ואומרים מה אלו מתיחסין על שבטיהם, סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ונקראו משפחת החנוכי משפחת הפלואי וכן כולם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם, וזה הוא שמפורש ע"י דוד (מהליל קנ"ב) שבטי יה עדות לישראל, השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם עכ"ל. ונראה דבזכות זה נעשה להם הים ליבשה, היפך דור המבול שהושם היבשה לים, בחטאם בעריות (כפרט"י נפ' נח), כי כמו שע"י פריצת גדר עריות מתהפך היבשה לים, כן ראוי שתהפך הים ליבשה

בזכות שנגדרו מהערוה ושמרו ברית קודש. (דרשות רנ"ט ד"ה בצאת)

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה → והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. אמרתי מכבר, דיש לשאול על השינוי בין קריעת ים סוף לירדן, כי הים סוף נקרע לשני קרעים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, ואלו הירדן קם נד אחד (כמ"ש פסוק ג' ט"ז) ולא לשני קרעים מימינם ומשמאלם. וי"ל, כי פרעה יצא חוץ מגדר האנושי ונהג באכזריות בעם שכאו לחסות בצלו, על כן [משום מדה כנגד מדה] נתחייב בעונשים גדולים עד שגם יטבע בים סוף. ולזה הסכימו כל הפמליא של מעלה המיימינים לזכות והמשמאילים לחובה, וכדי לרמז על זאת, היו המים חומה מימינם ומשמאלם. משא"כ הירדן שנתייבש בכדי להפיל האמוריים, שיוכלו בני ישראל לעבור בו ולכבוש את ארצם ולאבדם, והאמוריים לא עשו עמנו מאומה רע, רק מפני היותם עוברים על מצות השם ואנו שומרי מצותיו בני אבות הקדושים ניתן לנו את ארצם לירושה, ולזה לא הסכימה מדת הדין אלא מדת הרחמים, על כן קמו המים רק נד אחד. (דרשות רמ"ה: ד"ה ובוה) L

וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוף פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים. הנה מצרים הוא קליפת חמור, שהוא טמא, כמ"ש חז"ל (ננוט נ"ח). שמצרים נמשלו לחמור, ונלמד מקרא (יחזקאל כ"ג כ') אשר בשר חמורים בשרם. וכנסת ישראל נמשלו ליונה (גיטין מ"ה). שהוא טהור בקדושה. לכן בדין הוא בעת התגברות הקדושה שיפלו המצריים, ויהיו כציצת

100 אונות חמור 10/10

מקדושתו 1/4 הרג"ל ל' כן ציון גבן 1200120

מסורת המדרש
לכו וראו מפעלות
יל"ש כאן קמא, תהלים
חתיו. בשביל שיקרע
הים ראה לעיל סי' ה.
ט. אר"א מתוך גנותן
וכו' שו"ט פכ"ח, יל"ש
כאן קמא, שמואל קמט.

ישמעאלים מ"ם מדינים. דבר אחר פס"ם רבי שמעון בן
לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה (תהלים סו, ה) 'לכו וראו
מפעלות אלהים' וכתוב בתורה (שם שם, ו) 'הפך ים ליבשה'
למה וישנאו אתו בשביל שיקרע הים לפניהם פס"ם
פס ים. L

ט. ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו
אמר ר' אבהו בר זערא מתוך גנותן של שבטים אתה
יודע שבחן להלן (ש"ב יג, כב) 'ולא דבר אבשלום עם

לישמעאלים, ושוב (שם בפסוק לו): "והמדינים מכרו אותו אל מצרים, למוטימר סריס מרעה" (ועיי"ש להלן
פשוטן של מקראות), הרי שנמכר מיד ליד בידי סוחרי עבדים שונים (עפ"י תנחו" וישב ד, ואג"ב שם, שדרש
ר"ת "פסוק" זה, על צרות הרמוזות בו, הוא על מכירות אלו, עיי"ש). מדינים-סוחרים לקחוהו מן האחים
ומכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדנים, והמדנים לפוטיפר, וברמז בראשי תיבות "פס"ם": פ' —
פוטיפר, הקונה האחרון, ס' — סוחרים, הם סוחרים-מדינים האמורים בתחילת הענין, שקוהו שוב
מן הישמעאלים, י' — ישמעאלים, שלקחו מן האחים בתחילה ומכרוהו לסוחרים, מ' —
מדינים, הם "מדינים" (עיי' רש"י) שלקחוהו מן הסוחרים ומכרוהו לפוטיפר.

דבר אחר: "פס"ם" — גם לא על עצמותה, ואף לא על שם מה שקרה לה, ואף גם לא על
שם מה שקרה בעקבותיה, אלא כרמז על שם מה שיהיה בזכות לובשה בעתיד הרחוק ממנו, כאשר —
רבי שמעון בן לקיש, בשם רבי אלעזר בן עזריה — דרש בכתוב: "לכו וראו מפעלות
אלהים, נורא עלילה על בני אדם, הפך ים ליבשה" — שפשוטו: התכוונו וראו את מפעלות נפלאות ה'
שהוא עושה מעשים נוראים בעלילה להטיל יראתו על בני אדם, שאת הים הפך ליבשה בקריעת ים
סוף, ומדרשו: "נורא עלילה", הקב"ה עושה עלילות וסיבות ומגלגל את המאורעות מראש, כדי לבצע
את נפלאותיו הנוראות, וזהו שהוא כותב כאן "נורא עלילה על בני אדם" — וכתוב בתורה —
וכתוב אחריו מיד: "הפך ים ליבשה", שכל ענין כתונת הפס"ם ושנאת יוסף ואחיו היו כדי שיחגלגל
הדבר וירד יוסף למצרים ויעמוד בנסיון עם אשת פוטיפר כדי שבזכותו זו יקרע לישראל הים, בים סוף,
וכאשר נדרש למעלה אשר "הים לא נקרע אלא בזכות יוסף", וסוף אותו כתוב: "בנהר יעבור ברגל" — זה
הירדן, שהרי "אף הירדן לא נקרע אלא בזכותו של יוסף" וכלומר: למה "וישנאו אותו" — אחי יוסף,
עלילה היתה מאת ה' — בשביל שיקרע הים לפניהם, וזהו אם כן כינוי הכתונת — "פס"ם,
כצירוף מילים של — "פס ים", שבעלילתה נקרע לישראל בים "פס" — רצועה של יבשה, לעבור
בה ברגלים (ועיי' באורך בתנחו" שם).

ט. "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו, וישנאו אותו, ולא יכלו דברו לשלום" —
מפני שהיתה להם שנאת לב עליו, לא יכלו לדבר אתו דברי שלום, אמר רבי אבהו בר זעירא:
מתוך גנותן של שבטים — שהכתוב מספר כאן, ששנאו את אחיהם ולא דברו אתו דברי שלום, אף
מתוך כך — אתה יודע — ללמוד את — שבחן, שלא אחזו במדת ה"רשעים", "פועלי און, דוברי
שלום עם רעיהם, ורעה בלבבם" (תהלים כח, ג. ועיי' בשו"ט שם), אלא מתוך ששנאוהו כלבם לא יכלו
לעשות שקר ולגנוב לב ולדבר אתו לשלום, ואילו — להלן — באבשלום, שנא את אמנון אחיו,

פס"ם
הפס"ם
על
יו"ד

שלום

יד, כף
פס"ם:
זיור של
רש"י
זל משני
ס המשי
שרצות
ס (רז"ו)

האריג
וב הדק,
לכתונת

גורל,
יליכה
להסוות
מפחד
גורלה,
וישחטו
ז כולם,
והזכיר
יוסף,
(אג"ב)
י"ש).

ז שבאו
כותונת
התובים
זמכרונו
ת יוסף

באברהם כתיב, ויקרא שם אברהם בשם ה' (בר' יג ד). ביצחק כתיב, ויצא יצחק לשוים בשדה (שם כד טג). בייעקב כתיב, ויפגע במקום (שם כח יא). אין פגיעה אלא תפלה, שנאמר, ואתה אל-תתפלל בעד-העם הזה ואל-תשא בעדם רנה ותפלה ואל-תפגע-בי (ירמיהו טו). ואומר, אל-תיראי תולעת יעקב (ישעי' מא יד). למה נמשלו ישראל לתולעת. לומר לה, מה תולעת הזה אינה מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רכה ומכה את הקשה, כך אין להם לישראל אלא תפלה. שהאמות נמשלו כארזים, שנאמר, הנה אשור ארז בלבנון (יחז' לא ג). ואומר, וישבר ה' את-ארזי הלבנון (תהל' כט ה). וכשהן מתגברים עליהם, חוזרים בתשובה וצויעקים ומתפללין. וכן הוא אומר, ואני נתי לי שכם אחד וגו' (ברא' מח כב). וכי בחרבו ובקשתו לקח, וקלא כבר נאמר, כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני (תהל' מד ז). אלא חרבי זו תפלה, ובקשתי זו בקשה. וכן הוא אומר, וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה וגו' (דברי' לג ז). וכן דוד אומר, אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא-אליה בשם ה' צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת (ש"א יז מה). וכן הוא אומר, אלה ברכב ואלה בסוסים* וגו' (תהל' כח). וכן הוא אומר, ויקרא אסא אל-י' אלהיו ויאמר, יי אין-עמה לעזר בין רב לאין כח עזרנו יי אלהינו כי עליה נשענו ובשמה באנו על-ההמון הזה, יי אלהינו אתה אל-יעצר עמה אנוש (דה"ב יד י). במשה הוא אומר, וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אדום וגו', ויגדו אבתינו מצרומה וגו', ונצעק אל-ה' וישמע קלנו (במדב' כד טז). אומר להם** אתם מתגאים על שהורישו לכם אבותיכם, הקל קול יעקב (ברא' כז כב), וישמע ה' את-קלנו (דב' כז ז), ואנו על מה שהוריש לנו אבינו, ועל-חרבך תחיה (ברא' כז מ). ואף כאן ויצעקו בני ישראל אל-ה', תפשו אמנות אבותיהן. וכשהן צועקין, הקדוש-ברוך-הוא מצוי להם, שנאמר, ובקשתם משם את-ה' אלהיה ומצאת (דברים ז כט).

אורי ואתה הרים את-מטהך. עשרה נסים נעשו להם על הים. נבקע להם הים ונבקע במין כפה, שנאמר, נקבת במטיו ראש פרונו וגו' (חבקוק ג יד).

* ואנחנו בשם ה' עץ יוסף
 ויאמרו אל משה וגו', אלף שהוא שון חסלה. והא דכחיו בחרים ויאמרו אל משה כחולו וגו', זה אמרו אתה שחפלו לסי שהיו מתייראין מלך חקובל חפלהם, אי נמי כזו שגם משה יחפלו בעצורם כאלה (ז' י) : ויצא יצחק לשוה, והין שוחה אלף חפלה שנאמר ערב וצוקר ולכריו אשוחה וגו' : אמר להם אתם, כ"ל אמר להם מלך אדום אהם כו' : י נבקע להם הים, שנאמר ונטה את ידך על הים ונקטבו : כמין ביסה, והכל על כאלה שנאמר נקבת במטיו וגו', כאלו נעשו נקב נמים והיה להם חומה מומין ומשמאל ועל גביהן :

תחילה
 תחילה
 וכמה.
 ג שמו
 ח אל-
 ו אשר
 ח ישע
 וי מדה
 ו אליה
 תה אל
 ו יבדע
 ו ועל-
 קדשתי
 גם סבו
 ה (תהל'
 מצרים,
 ה, וקלא
 ל, וקלא
 דבר ה'
 וישראל.
 יצץ את
 ריב את
 לפני פי
 לאבדעם
 והקריב.
 בויתיהם.
 וכו כו נודע
 אימתי נודע
 משמע הקריב
 ודע הקריב
 דכתיב בחרכי

וַנַּחֲלֵק לְשָׁנִים עֶשְׂרֵי שְׁבִיעִים, וַיִּנְטֶה אֶת־יְדֵי עַל־הַיָּם וַיִּבְקַעֲהוּ וַיַּעֲשֶׂה יַבְשָׁה, שְׁנָאֲמַר, וּבְגֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבְשָׁה. וַיַּעֲשׂוּ כַּמִּין טִיט, שְׁנָאֲמַר, דְּרַבְתָּ בַיָּם סוּסִיָּה חֲמֵר מֵיָם רַבִּים (שם שם טו). וַיַּעֲשׂוּ הַמַּיִם פְּרוּרִים, שְׁנָאֲמַר, אִתָּה פּוֹרְרָת בְּעֵזָה יָם (תהלי' עד יג). וַיַּעֲשׂוּ סִלְעִים סִלְעִים, שְׁנָאֲמַר, שֶׁבֶרֶת רְאִשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמַּיִם (שם). וַיַּעֲשׂוּ גְזָרִים, שְׁנָאֲמַר, לְגִזֹר יָם־סוּף לְגְזָרִים (שם קלו יג). וַיַּעֲשׂוּ עֲרָמוֹת עֲרָמוֹת, שְׁנָאֲמַר, וּבְרוּחַ אֲפִיקָה נְעָרְמו־מַיִם. וַיַּעֲשׂוּ כְמו־גֵד, שְׁנָאֲמַר, נִצְבּוּ כְמו־גֵד. וַיִּצְאֻהוּ לָהֶם בְּיַד מַיִם מִתּוֹקִין מִתּוֹף מְלוּחִין. וְקָפְאוּ הַמַּיִם וַיַּעֲשׂוּ בְּכָלֵי זְכוּכִית, שְׁנָאֲמַר, קָפְאוּ תְּהוֹמוֹת־רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרִי מְקַרְאוֹת עֶשְׂרֵי מְקוֹמוֹת הַרְבֵּה. מְשַׁל לְאֶחָד שְׁהִיָּה מְהֵלֶּךָ בְּדֶרֶךְ וְהִיָּה מְנַהִיג בְּנֹו לְפָנָיו. בָּאוּ לְסֻטִים לְשִׁבּוֹתוֹ מְלֻפְנֵי, הַחֲזִירוּ לְאַחֲרָיו. בָּא הַזָּאֵב, נָטְלוּ מֵאַחֲרָיו, נִתְּנוּ לְפָנָיו, רָאָה

עץ יוסף

וגחלק ל"ב שבילים, כ"ה במכילתא, וכמו על זה ונחמנו דל"ב לה הכא, דל"ב הוא ויחך מעשה נקום, וגם אין זה המקרא שמצאנו שם כלה על זה, אלא נקמוך נקמין נעשה זכרים זכרים, ויבליקוט נקם לשני שצילין: ונעשה יבשה, ונחקה נחמתיחו ולא נשאר שום טיט וחומך כדך להיות נכחים כדו שלא יתלכבו עלמן צטט וגם רבא נות להנך: ונעשו כמין טיט, נחמתיחו למכרים, וכיו כנליסם מדוכקים צטט הקרקע, וזהו חומך מים רבים, שנעשה להם כחומך מדוכק: המים פרוורים, שלא היו המים הנקפים מחיבה אף, אלא כעין לזנים והצני בעטן מקדחים זה ע"ג זה כדכתיב אלה פורכה, לשון פרוורים, ועשה הקצ"ה זה להגדיל הנק, כי היה זה נק גדול שהיו החמיכות מקודקין זה ע"ג זה כעין לזנים והצני הצטט, ועשו צט"י למק' אצוה: ונעשו סלעים סלעים, כ"ל שנעשו המים הנקפים קשים כקלעים דכתיב שנעה כחצי חניטים על המים, וכעט צט"י עטמו שנאמר לנזרם ים קוף לנזרים, משמע נזרים הרבה, מדעשה נזרים הרבה משמע שנעשה לכוונה ידועה, ומקמחא היו מקפסר בני יבכאל כדו שיהיה צט"ל לכל צטט ושעט וכדל"י צט"כ"ח פסעה מ"ב, וע"י נעשו ערמות ערמות ערמות ערמות, מה שזעזע לאחור: מים מתוקים, כדכתיב כמו נד נזליס, ונזליס מ"י מתוקים כדכתיב ויולאו נזליס מקלע, מה החם מתוקים אף כל מתוקים: ככלי זכויות, והיו רואין אלו אח אלו מהותן השצילין, כדכתיב קפאו החומות, מלשון יקרוה וקפאון שהוא ענין אור ורעב המהיכ. ושערה הם, א"י שנעקעו המים, צ"י שנאמר שנעקעו נעשו כמין כיפה כדמות נג מחות על כחשם מלמטה, והיו המים מימין ומשמאל ומלמעלה והדך צלמלע כמין נקב. ג' שלא נשאר הקרקע כמין טיט אלא שנחקה קרקע הים והלכו ציבשה. ד' שהיה דרך המלכים כמין טיט והיו כגליהם מדוכקין צט"י הקרקע, ה' שנעשו פרוורים שלא היו המים הנקפים חגיבה א"י אלא כעין לזנים מקדחים זה ע"ג זה, ו' שנעקעו המים ונחקהו כחגיבה והכאשים של מלכים כשהצטו עליהן, ז' נעשו זכרים כמקפסר צט"י בני יבכאל כדו שיהיה צט"ל לכל צטט צט"י ח' שנעשו המים כערמות ולצו כמו נד, ט' שהולאו להם מים מתוקים מהותן מ"י הים המלוחים. י' שהקפאו אח הים ונעשו כמין זכויות והיו רואין אלו אח אלו מהותן השצילין: ר"י יהודה אומר הרי מקראות י' ב"י, במכילתא ויבליקוט נקמו ויקע מנאך האלוקים, ד"י אומר הכי זה מקרא עשיר נמקומות הרבה, וע"י צט"ל זה ונחמנו ש"ל שלא נחפסר כאן. מה שעשה המלאך, והוא עשיר נמקומות הרבה שמזכיר שמזכיר לפניהם ולאחריהם היה הכל ע"י המלאך, וכן ה"א דכתיב ובי' הולך לפניהם היוני זה המלאך, ונקרא כן על שם המשלחו, וע"י זה המלאך היתה שמירחס מלמטה והם ומלמטה כפי האורך וכנחמה מהמשל: בא הזאב, כ"ל שנא הזאב מאחוריו ונטלו הצני מאחוריו ונחמו לפניו: ראה

ענף יוסף

ו נעשו גזרים, וזה לשון האלשיך על פקוד לנזרם ים קוף, הנה גזרם ים קוף קרועה א' להעביר את ישראל ולטעו המלכים היה ד"י, אך לא לנזרם צלפון ומשכו גם כן נזרים רבים כמ"ש ז"ל שנעשו י"ב נזרים וחול חומת מים מסקתה צ"ן זה לזה, ובכל אחד מהו"ב קרעים צטט א' צט"י ענמו, ולמה עשה ה' ככה ולא קרע א' לכל צטט ישראל, אך היה לטעו חקד עם העולם שיתכרו הסעגה ולא יאזר העולם, והוא צט"ס לצ אל מאמכם ז"ל כחומכם כי נעשו י"ב קרעים ולא י"ג כי הפכים ומנעה צ' המה, אך יתכן כי האלוקים עשה כל יטעו ישראל ויאזרו ויצטל העולם, והוא כי הנה עבר צ"ס נכח פקל מוכה משצט אפכים, ואם היה הכל קרע אחד היה מקום לטעו להטעו את איש שונה או פחי כי חלילה הפקל נסך מוכה קרע להם את הים, על כן עשה הוא יתנכך כי לכל צטט יהיה לו קרע צט"י ענמו, וגם המקום אשר היה הוא צטט אפכים יהיה צטט מנשה עמו נכחו כי מו שקרע לכל אחד משאר צט"ס אשר אין לו פקל קרע למנשה והצני היה אפכים, מה שאין כן אם היה לאפכים צט"י קרע אחד: נמלא כי היות הגזירה לנזרים הרבה היה כדו ששלולס יהיה חקד ולא יאזר העולם צטעוהם אם היה קרע אחד לכל צטט ישראל, עכ"ל:

לסטיין מאחוריו וזאב מלפניו, הוא לישראל, הים לפניהם ומצו מצטער, פרש עז"ו בגדו, שגא נחן לו להם, שגאמר, הנני ממני ויוצא גוזלים מסלע (שם עח טז) הראשונה במצרים, שגאמר, (כ"ט). השנית על הים, שגאמר, ישיר ישראל את השירה (במדו) משה לכתב וגו' (דברי' לא כד).

ה' את האמרי (יהוש' י"ב). השש ה"א). השביעית, וידבר דוד לו מזמור שיר-חננת הבית לדון חנכו. אלא מתוך שדוד נתן ופתחב אצחתו. והלא אצות נקראת על שמו. פיוצא בו, נ' (ברא' לד כה). והלא אצות פל וצליה, נקראת על שמו. פיוצא (במדבר כה יח). וכי אצותם הית נקראת על שמו. אז ישיר, ו'

לסטים מלפניו וזאב מאחוריו, כ"ל, וכ"ה נמ על ורועותיה, כ"ה במכילתא: עשר שירות, ה צעמח שאמר משה וישראל וצלוהו לשון אמנו בכלות משה לכתוב וגו', כ"ל וגו' וידבר משה וג לא מלאחי ככה ובמכילתא ויבליקוט, אלא נכח אצות שיהם היתה, אלא לפי שנחן אהבן נס (יפ"ח), לסיכך נקראת על שמו, וע"י צט"י צט"י נפשה, כ"ל שמקרה אלמה לזנות ולהכריגה צט"י ישיר ויאמינו, כ"ל שדכש פמוכוס שזכו ששכר וזכו דכתיב ויאמינו צ"י ומקין ליה אז ישיר מואל צט"י חמנה שהמין אצכוס צט"י יכ את האכרן צזכוס חמונה שנאמר ויחמן העט.

או ישיר ויאמינו בה' לסיכך כ"י, כל המדכש כי במחמין צו יתנכך דכך צו עד אין קן וא שמלז החמונה מחטלה למעלה וצזה יוכש עוה כי הוא יולא מן העולם הנכמיו ודכך צט"ס ואין הגליות מהנכוס להיות דצוקים צו והצנ הם דצוקים צו יתנכך לנמרי, ולכן כחשך יהיה עם ס"י ודצוקים צו, וכמו שאמר בכחוצ וא החמונה שהוא דצוקות צו יתנכך, וכן גדולו אשר יש לטעל חמונה המגיע עד אין קן כמו

ואתו שפיר גם הא דמשמע בשבת [י. ב.].
 דבשזיל משקל שני סלעים מילת שנתן
 יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו
 ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. וצאמת
 משמע צקרא, שע"י דצתס רעה היה הכל.
 ולהנ"ל יחא, דהכל הולך למקום אחד.

והגה, ראיתי מקשים אהא דאמרינן צמגילה
 [י. א.] ק"ו מעבדות לחירות אמרינן
 שירה, ממות לחיים לא כל שכן. אדרבא,
 אמרינן בפ"ק דבבא בתרא [נ. ב.], שבוי חמור
 ממות, דכלהו איחיה ציה, עיי"ש בפסוק
 [ויקח טו. ב.] אשר לחרב ואשר לרעב
 לרעב ואשר לשבי וגו', א"כ לאו ק"ו הוא.
 ומתריס חילוק צין קודם מתן תורה לאחר
 מתן תורה, דקודם מתן תורה שבוי עדיף
 מחרב. וצוה אחי שפיר הא דאמרינן צמדרא
 [בראשית רבה פד. טו.] והבור ריק [בראשית לו. כד.].
 נחרוקן בורו של יעקב, אין צו מים, אין צו
 דברי תורה שנמשלו למים, דאל"כ אדרבא
 שבוי חמורה כמו לאחר מתן תורה, ומאי זו
 דקאמר יהודה מה צע. והשמא אחי שפיר על
 פי הנ"ל, דבשזיל שעשה לו כתונת פסים,
 ש"מ דאינו מחשיב לבני תורה, א"כ שבוי
 עדיף, ושפיר קאמר יהודה מה צע וכו'
 ונמכרנו, משום הכי מרמו שפיר צר"ת פסים
 בהנ"ל, וא"ש צס"ד.

וידאו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל
 אחיו וישנאו אותו ולא יבלו רברו
 לשלום [לו. ז.]. צמדרא רבה [בראשית פד. ט.] הדא
 היא דכתיב [מהלים טו. ה.] לכו וראו מפעלות
 אלקים וכתיב צתריה [שם ו.] הפך יס ליבשה,
 למה וישנאו אותו בשזיל כדי שיקרע היס
 לפניהם, פסים פס יס. ועיין צפרשת דרכים
 דרך האמרים [דנוס א.] מתק שפתיו. ונראה לי

צס"ד, דהנה כבר מצואר צקדמונים [עיי"ש]
 דיוסף ואחיו פליגי צדין מדיני תורה, כגון אי
 ישראל קודם מתן תורה היה להם דין ישראל
 או דין בני נח, אי נמי אי אבר מן החי נוהג
 צחיה או לא. ועיין צספר מעשה רוקח [ד"ה
 ויבא יוסף] מה שפירש צוה רמו הצעל הטורים
 [בראשית לו. ג.] צן זקנים ר"ת ז'רעים ק'דשים
 נ'שים י'שועות מ'ועד, אצל טהרות עדיין לא
 למד. ומשם מוכח צמשנה אי דטהרות, שלושה
 עשר דברים, דאבר מן החי נוהג צחיה, אלא
 צעדיין לא למדו סדר טהרות, ולכן לא היה
 צידס להכריע ממשנה הנ"ל.

ובבל מקום צריך ציאור, כיון דקיימא לן
 [שמות כג. ב.] אחרי רבים להטות, הוי
 ליה לישא וליתן צמשא ומתן של הלכה, ורוב
 דעות יכריעו. ונראה לי צס"ד, דצאמת אמרו
 צפרק השוכר [נ"י נט. ב.] גבי תגורו של עכנאי
 דיצאה צת קול ואמרה, מה לכם אצל רבי
 אליעזר צני שהלכה כמותו בכל מקום, עמד
 רבי יהושע על רגליו ואמר וכו' אין משגיחין
 צבת קול. ומצואר צדרשת הר"ן ז"ל [הדרוש
 השליש] דאף שהאמת צשמים ממעל כרבי
 אליעזר והוא כיון שהלכה לאמיתה, מכל מקום
 השי"ת נתן התורה כפי הכרעת חכמי ישראל
 על פי שכל האנושי, ולכן אמר רבי יהושע אין
 משגיחין צבת קול. ועיין מה שכתבתי צוה
 צמקום אחר [ריש פרשת תורע המאמר החמישי].
 צישוצ קושיית התוספות צראש השנה [כ. א. ד"ה
 כמאן מצליין] דמצליין זה היום תחלת מעשיך,
 וקיימא לן כרבי יהושע דצניסן צצרא העולם.
 והגה מצואר צספר אוהב ישראל צפרשת
 צראשית [ד"ה עוד צמדרא], למרן קושיית
 המפרשים איך קיימו האבות קודם מתן תורה
 כמה וכמה מצות. דצאמת שורש כל המצות
 המה אורות העליונים קדושים, וע"י פעולות

אין צפי
 תכונת
 ענין
 תורה
 א תחיל
 י תורה
 ל יעקב
 צה שלא
 כתונת
 שיהגור
 צ ערפו
 הוהרף
 ה קשה
 זס, אטו
 ולהנ"ל
 ס הציון
 זה אין
 כי עשה
 גיטא,
 ז פסים
 א יקנאו
 צו, א"כ
 שמוציא
 ג"כ הא
 ל דבריו,
 יה מציא
 ליה הכא
 יל, דע"י
 נה.
 עירי איני
 בלא מחא
 ודי חלוי

הר"ל לרשב"א זצ"ל

נחן ונסדו ל' ג'ג אגון שפירא

י'צו קאנו ל' (כך גימטריא י'ושי צרנוואל)

המנחה הוא מיחד יחודים ומעורר שורש המנחה בעולמות העליונים. אלא דבשעת מתן תורה הלביש הקב"ה אורות ומיקונים האלו במנחה מעשיות שאנו מקיימים, ואי אפשר לפעול מיקון ויחוד זה בעולם העליון בשורש המנחה, אלא ע"י שמקיים המנחה בפועל דוקא בכל פרטותיה ודקדוקיה כפי הלכותיה. וכל זה ממתן תורה ואילך, אבל קודם מתן תורה היה אפשר לפעול מה שראוי גם בלא מעשה. וכעין שכתב האר"י ז"ל [עין בזהר הק' פרשת ויג' ח"א קסג, א' כס"ח] דיעקב אבינו ע"ה קיים מנחה תפלין במקלות ששם ברהטים, כנגד רהטי דמוחין, אד"ק.

והנה אמרו רז"ל בפ"ק דמגיגה ג' [ג] עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מצין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין, - דאלו ואלו דברי אלקים חיים. דבשורש המנחה הכל אמת, וכל אחד ואחד כפי שורש נשמתו יש לו השגה בתורה. ומכל מקום כיון דהתורה ניתנה לקיימה דוקא באופן זה, קאמרה התורה דכפי הכרעת רוב חכמי ישראל כן יקום. וכל זה כהיום, אבל קודם מתן תורה שלא היו מקיימין המנחה דוקא ע"י מעשה, שוב לא היה הכרעת רבים מכרעת, דהא באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים בשורשם ממעל. ואחי שפיר שלא היו יוסף ואחיו יכולין להכריע על פי דעת רבים.

יב. לשון המג"א שם: האר"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שסדרו הראשונים, כגון הקלירי, שנתקנו ע"ד האמת. אמנם, המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו, כי י"ב שיערים בשמים, נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער

והנה אמרו רז"ל [תנחומא בשלח פ"א] דהי"ט נחלק לי"ב שבילים, וכל שבט ושבט הלך בשביל בפני עצמו. ויש לדקדק, למה עשה השי"ת ככה, הא למעט צניסא עדיף. וי"ל הקב"ה רצה לרמוז להם מה שכתב המג"א [אר"י סימן סח] י"ב שבט האר"י [שער הכוונות ריש עיין נוסח התפלה] אירושלמי [עיונין פרק ג הלכה ט] [ב' אף] על פי ששלחנו לכם סדר התפלות, אל תשנו ממנהג אבותיכם, - שי"ב שיערים יש בשמים, וכל שבט מיוחד לו שער בפני עצמו. וכמו-כן בנתיבות ים התלמוד והתכונה, כל אחד יש לו השגה כפי שורש נשמתו. והנה בקריעת ים סוף רצה הקב"ה להורותם כזאת, דלא יהיה פירוד צנייהם כשיקבלו התורה, ולא יעשו מתלוקות, בשביל דכל אחד ואחד יש לו הבנה אחרת. דבאמת כל אחד ואחד דצריז דברי אלקים חיים, אלא כפי שרשו הוא משיג, וזה הראה הקב"ה צמה שהלכו כל שבט ושבט בשביל המיוחד לו.

ובזה ממילא יוצן המדרש, דקשה לו למה וישנאו אותם, הא לא פליגי אלא בהלכה, והוי ליה להכריע על פי רבים. ועל זה משני, כדי שיקרע הים לפניו דייקא, דהיינו לפני כל שבט ושבט בפני עצמו, ומטעמא דפרישית, וא"כ לא היה אפשר להכריע כרבים. ומבאר המדרש, דגם יעקב אבינו ע"ה כיון לכך בכתובת פסיס, פס ים, דרצה לרמוז להם שלא יהיה פירוד צנייהם ע"י

ומנהג, לבד מה שנוכר בגמרא שזה לכל (הכוונות). וז"ל הגמרא ירושלמי, אע"פ ששלחנו לכם סדר התפלות, אל תשנו ממנהג אבותיכם, עב"ל. ב. לשון הירושלמי שם: אף על פי שכתבנו לכם סדרי מעודות, אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש.

שחולקים בדבר הלכ וצקיעתו,

ויאמרו לו אחיו משול תב

כס"ד, כתיב [דברים י' שמהא אימתו עליך שיש בו יראת ש' הכריות כ"א, על דר וחמכם יהיה על כל אימתו - שיש לו ממנו. והנה, אם מ שהדור מבקש מאת לא יהיה דצריז נשט [שם לו, ז] אנתנו מה וגו', והם דימו ב שאף אם ישחוו לו יהיה פורש מדרכיה העולם מבקשים א השיבו לו שטועה ב מהם, ויעשה כפי לא יצלה למלוכה. ו שמלך תמלוך עלי היינו אם תקח כ המלוכה,

עוד נראה לי צם צפרשת מקץ צמדרש לפרש עני בשלוח ולהמליך או ומוסר ע"י שיראו מכל מקום יכולה לתמודי הזמן. והיי

כא. עיין שבת קנא

שחולקים בדבר הלכה, דכן מוכח מפסקת היס
ובקיעתו, וזה נכון בס"ד.

ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו אם
משול תמשול בנו [ג, ט]. נראה לי
בס"ד, כתיב [דברים י, טו] שום תשים עליך מלך,
שמהא חימתו עליך [במזכות י, ט]. דהנה כל מי
שיש בו יראת שמים חימתו מוטלת על
הבריות כ"א, על דרך [בראשית ט, ט] ומוראכם
וחתכם יהיה על כל חית הארץ. והיינו דקאמר
חימתו - שיש לו מהקב"ה - יהיה עליך
ממנו. והנה, אם מתנהג המלך את עצמו כפי
שהדור מבקש מאתו, באמת אין לו מלוכה, כי
לא יהיה דבריו נשמעין. והנה יוסף אמר להם
[שם ג, ז], אהננו מאלמים אלומים בתוך השדה
וגו', והם דינו שצוה רוצה להפיק דעתם,
שאף אם ישתחוו לו, מכל מקום בשביל זה לא
יהיה פורש מדרכיהם, רק יעשה כמשפט אשר
העולם מבקשים את תפקידם ממנו. על זה
השיבו לו שטועה בדמיונו, דאם הוא יקח משל
מהם, ויעשה כפי מה שהם חפצים מאתו, אז
לא ילח למלוכה. והיינו דאמרו לו האת סבר
שמלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו,
היינו אם תקח משל מאתנו, אז לא ילח
המלוכה, ואחי שפיר בס"ד.

עוד נראה לי בס"ד, על פי מה שהארכתי
בפרשת מקץ [ויש הפרשה המאמר החמישי]
במדרש לפרש ענין מה שביקש יעקב לישב
בשלוה ולהמליך את יוסף. דרצה שיקחו משל
ומוסר ע"י שיראו דאף שהוא עלה לגדולה,
מכל מקום יכולת צידו לשום מתג ורסן
לחמודי הזמן. והיינו דאמרו לו המלוך תמלוך

כא. עיין שבת קנא, ב; ברכות ה, ב. (מ"מ)

עלינו אם משול תמשול בנו, אם יהיה אפשר
לך להיות לנו לעינים ולקחת מוסר ומשל ממך.
אבל כיון שאין אתה צוה המדרגה, א"כ לא
יתכן כל זה, וא"ש בס"ד.

ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך
רועים בשבכם וגו' [ג, יג]. כבר
העירו הקדמונים [ספר חסידים סימן שמא] היחכן
שיעקב אבינו ע"ה שלח את יוסף למקום
מסוכן כל כך, כיון שידע קנאתם ושנאתם של
אחיו. ואם כי לא נחשדו צעיניו כ"כ, מכל
מקום פלא איך שלחו יחידי והוא ילד שעשועיו
ובן זקוניו, וכלום חסר לו שלוחים מאנשיו
ועבדיו. אבל נראה בס"ד, דיעקב אבינו ע"ה
ראה אלופי עשו וגדולתם, וידע שעיקר זכותו
הוא צמה שעמד לו מצות כיבוד אב שקיים
במסירת נפש, שהלך לצוד ליד להביא לכבוד
אביו. על כן השתדל להתחזק כנגדו בצמאה זו,
להתיש צוה כח זכותו של עשו.

ועיין מה שפירשתי לעיל בפסוק [בראשית
כ, טו] ותקח רבקה את בגדי עשו
החמודות אשר אתה צבית, הכא נמי רצה
יעקב שיוסף הצדיק שכל ישראל נקראו על
שמו, כמו שכתוב [מהלים פ, ג] נוהג כלאן יוסף,
יקיים ג"כ מצות כיבוד אב במסירת נפש. ע"כ
שלחו בשליחות זה, באופן שיקיים צוה מצות
כיבוד אב במסירת נפש, וע"י זה יתקיים
[עובדיה א, יח] בית יעקב אש ובית יוסף להבזה
ובית עשו לקש.

וי"ל, 'לקש' בגימטריא ת"ל, ה' פעמים
אלקיס במספר השוה, שישלטו כל
הדינים צבית עשו, ועלו מושיעים צהר כיון